

จาก “กวนซี” สู่ “กงสี”: การรวมกลุ่มของชาวจีนโพ้นทะเลภายใต้หลักความสัมพันธ์ทางสังคม

อูมา สินธุเศรษฐ์*

สาขาวิชาภาษาจีน คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏสุราษฎร์ธานี

อีเมล: uma.sin@sru.ac.th

รับบทความ: 19 มีนาคม 2568

แก้ไขบทความ: 19 มิถุนายน 2568

ตอบรับบทความ: 20 มิถุนายน 2568

บทคัดย่อ : บทความวิชาการนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาภูมิหลังของกลุ่มกงสีจีนในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ช่วงศตวรรษที่ 18-20 โดยมุ่งอภิปรายจากลักษณะ “กวนซี” (关系) หรือ “ความสัมพันธ์” ของสมาชิกที่สะท้อนผ่านกลุ่มกงสี 3 รูปแบบ ได้แก่ กงสีเหมืองทองคำบนเกาะบอร์เนียวช่วงศตวรรษที่ 18-19 กงสีสมาคมลับ และกงสีตระกูล ผลการศึกษาพบว่า การรวมกลุ่มกงสีเกิดขึ้นเพื่อผลประโยชน์ทางธุรกิจของชาวจีนโพ้นทะเล การรวมกลุ่มเกิดขึ้นภายใต้แนวคิดหลักความสัมพันธ์ทางสังคมตามหลักปรัชญาขงจื้อ กลุ่มกงสีทั้ง 3 รูปแบบ สะท้อนให้เห็นหลักความสัมพันธ์ทางสังคมใน 3 ลักษณะ ดังนี้ กงสีเหมืองทองคำบนเกาะบอร์เนียวสะท้อนให้เห็นความสัมพันธ์ระหว่างผู้ปกครองกับผู้ใต้ปกครอง กงสีสมาคมลับสะท้อนให้เห็นถึงความสัมพันธ์ระหว่างพี่กับน้อง และกงสีตระกูลสะท้อนให้เห็นความสัมพันธ์ระหว่างพ่อกับลูกชาย ความสัมพันธ์ทางสังคมแบบมีลำดับชั้นนำไปสู่การจัดระเบียบการบริหารงานภายในกงสี สมาชิกในกงสีเกิดความปรองดองสมานฉันท์กัน การรวมกลุ่มของผู้คนจำนวนมากที่มาจากเงื่อนไข “กวนซี” ในรูปแบบ “กงสี” ถือเป็นอีกหนึ่งปัจจัยสำคัญที่สร้างความแข็งแกร่งให้แก่กลุ่มธุรกิจของชาวจีนโพ้นทะเลในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ตั้งแต่อดีตจวบจนปัจจุบัน

คำสำคัญ : กวนซี; กงสี; ชาวจีนโพ้นทะเล; หลักความสัมพันธ์ทางสังคม

* Corresponding author

E-mail address: uma.sin@sru.ac.th

From “Guanxi” to “Kongsi”: The Gathering of the Overseas Chinese under Social Relationships

Uma Sinthuset

Chinese Language, Faculty of Humanities and Social Science, Suratthani Rajabhat University

E-Mail: uma.sin@sru.ac.th

Received: 19th March 2025

Revised: 19th June 2025

Accepted: 20th June 2025

Abstract: This academic article aims to study the background of the “kongsi” of the Chinese in Southeast Asia from the eighteenth to the twentieth centuries by discussing the patterns of “guanxi” (关系), or “relations”, of the members as reflected in the three groups of the kongsi, including the gold mining kongsis in Borneo during the eighteenth to the nineteenth centuries, the secret society kongsis, and the clan kongsis. It found that the Chinese kongsis were established for economic purposes of the overseas Chinese. They formed the kongsi under the fundamental principle of social arrangements grounded in the Confucian philosophy. The three groups of the kongsi reflected the fundamental principle of social arrangements in three characteristics, as follows: those between ruler and subject as reflected in the gold mining kongsis in Borneo, elder brother and younger brother as reflected in the the secret society kongsis, and father and son as reflected in the clan kongsis. The hierarchical social relationships led to the systematic management within kongsis that had an effect on the members’ harmony. The formation of many people under the condition of “guanxi” in the characteristics of the “kongsi” was considered to be a key factor building the strength of the overseas Chinese business groups in Southeast Asia from the past to the present.

Keywords: guanxi; kongsi; overseas Chinese; social relationships

从“关系”到“公司”：人际关系思想下的海外华侨社团

潘珈曦

素叻他尼皇家大学人文与社会科学学院中文专业

电子邮箱: uma.sin@sru.ac.th

收稿日期: 2025 年 03 月 19 日

修回日期: 2025 年 06 月 19 日

接受日期: 2025 年 06 月 20 日

摘要: 本文旨在研究 18 至 20 世纪东南亚华人华侨公司组织的形成背景, 通过三种类型的公司剖析成员之间的“关系”(guanxi)模式: 18-19 世纪的西婆罗洲华人金矿公司、秘密会社公司和宗族公司。研究发现, 华人华侨建立公司组织主要基于经济目的, 华人社团的形成是在孔子的人际关系思想的影响下组建。这三种公司组织反映了三种人际关系思想: 西婆罗洲华人金矿公司体现了君臣关系, 秘密会社公司体现了兄弟关系, 宗族公司体现了父子关系。这种阶级关系不仅促进了公司内部系统化管理, 也使得组织成员之间建立和谐的关系。自此以“关系”为纽带将众人凝聚而成的“公司”成为东南亚华人商业集团力量的关键因素, 从过去到现今仍未改变。

关键词: 关系; 公司; 海外华侨; 人际关系

บทนำ

จีนเป็นชนชาติที่ยึดถือคติการรวมหมู่มาตั้งแต่โบราณกาล ไม่ว่าชาวจีนจะโยกย้ายไปตั้งถิ่นฐานอยู่ที่ไหนก็มักอยู่ร่วมกันเป็นสังคมใหญ่ ดังจะเห็นได้ชุมชนชาวจีนที่มีอยู่ทั่วทุกมุมโลก เมื่อมีการรวมกลุ่มทางสังคมย่อมต้องมีโครงสร้างสังคมและการจัดระเบียบทางสังคมเข้ามาเกี่ยวข้อง ชาวจีนจึงให้ความสำคัญอย่างมากกับ“กวนซี” (关系) แปลว่า “ความสัมพันธ์” ซึ่งหมายถึงความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลในสังคม คำนียมดังกล่าวถูกสั่งสมขึ้นด้วยอิทธิพลของปรัชญาขงจื๊อที่มีเป้าหมายเพื่อการจัดระเบียบสังคมมนุษย์ภายใต้กรอบความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์ เมื่อความสัมพันธ์ทางสังคมกลายเป็นส่วนหนึ่งของกิจกรรมทางเศรษฐกิจและระบบการผลิต จึงสะท้อนให้เห็นความเป็นสังคม “กวนซี” แบบจีนได้ชัดเจนยิ่งขึ้น โดยเฉพาะในกลุ่มชาวจีนที่อพยพไปตั้งถิ่นฐานทำมาหากินในดินแดนโพ้นทะเล ท่ามกลางสภาพแวดล้อมต่างถิ่นต่างวัฒนธรรม อีกทั้งยังต้องเผชิญจากความกดดันจากเจ้าบ้านที่ตั้งถิ่นฐานถาวรอยู่ในพื้นที่มาก่อนแล้ว ชาวจีนโพ้นทะเลเลือกที่จะรวมกลุ่มชาวจีนด้วยกันเองเพื่อสร้างเครือข่ายและสะสมอำนาจทางเศรษฐกิจ จนสามารถสร้างบทบาทและอิทธิพลบนพื้นที่นอกมาตุภูมิ ร่องรอยของวัฒนธรรมการรวมกลุ่มของชาวจีนโพ้นทะเลยังคงปรากฏให้เห็นจวบจนปัจจุบันในรูปแบบของกลุ่มสมาคมต่าง ๆ ที่มีการแตกแขนงออกไปหลากหลายรูปแบบและหลายวัตถุประสงค์มากขึ้น จุดเด่นของกลุ่มของชาวจีนโพ้นทะเลอยู่ที่การนำความผูกพันทางอารมณ์ความรู้สึกมาสร้างสายสัมพันธ์ระหว่างคนกับคน รวมถึงระหว่างคนกับวัตถุ เรียกว่า “ความผูกพันห้าประการ” (五缘) ประกอบด้วย ความผูกพันทางสายเลือด (亲缘) ความผูกพันทางถิ่นกำเนิด (地缘) ความผูกพันเรื่องสิ่งศักดิ์สิทธิ์ (神缘) ความผูกพันทางอาชีพ (业缘) และความผูกพันทางวัตถุ (物缘) “ความผูกพันห้าประการ” ถูกพูดถึงอย่างมากหลังจากช่วงการปฏิวัติวัฒนธรรม โดยนำมาใช้อธิบายวัฒนธรรมการรวมกลุ่มของชาวจีนโพ้นทะเล (Hu Kelin 胡克林, 2007: 19) กลุ่มสมาคมต่าง ๆ ของชาวจีนโพ้นทะเลจึงก่อตั้งขึ้นภายใต้ความสัมพันธ์ทางสังคมอันเหนียวแน่นของชาวจีนด้วยกัน โดยมีความผูกพันทางสายเลือดและความผูกพันทางถิ่นกำเนิดเป็นพื้นฐานสำคัญในการรวมกลุ่มทางสังคม

ชาวจีนที่อพยพมาตั้งถิ่นฐานในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้โดยส่วนใหญ่มาจากพื้นที่ชนบททางตอนใต้ของจีน ได้แก่ กวางตุ้ง (广东) และฮกเกี้ยน (福建) ด้วยเพราะเป็นพื้นที่ชนบทห่างไกลจากการดูแลของภาครัฐส่วนกลาง ชาวจีนจึงใช้วิธีการอาศัยร่วมกันเป็นชุมชนเครือญาติขนาดใหญ่ มีการช่วยเหลือพึ่งพาซึ่งกันและกันเองภายในชุมชน เมื่ออพยพมาตั้งถิ่นฐานนอกมาตุภูมิ ชาวจีนกลุ่มนี้ก็ยังคงไม่ได้รับสิทธิการคุ้มครองนอกราชอาณาจักรจากราชสำนักของจีน วัฒนธรรมการรวมกลุ่มจึงถูกนำมาใช้สืบต่อในดินแดนโพ้นทะเล ดังจะเห็นได้จากการรวมกลุ่มทางสังคมที่เรียกว่า “กงสี” (Kongsi) คำว่า “กงสี” มาจากการออกเสียงสำเนียงจีนฮกเกี้ยนของคำว่า “กงซือ” (公司) ในสำเนียงภาษาจีนกลาง โดยถือเป็นการรวมกลุ่มของชาวจีนโพ้นทะเลที่เกิดขึ้นในยุคเริ่มแรกของการเข้ามาตั้งถิ่นฐานในดินแดนเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ ด้วยวัตถุประสงค์หลักเพื่อดำเนินกิจกรรมทางเศรษฐกิจ การมีวัฒนธรรมเฉพาะถิ่นร่วมกันของสมาชิกในกลุ่มกงสียังช่วยตอบสนองในด้านพิธีกรรมและความเชื่อที่ชาวจีนปฏิบัติสืบทอดกันมา เช่น การบูชาเทพเจ้าและบรรพบุรุษ ขนบธรรมเนียมดั้งเดิม เป็นต้น อย่างไรก็ตาม การรวมกลุ่มภายใต้ความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลนั้นไม่ได้ปรากฏในรูปแบบของกลุ่ม “กงสี” เพียงอย่างเดียว แต่ยังมีการใช้นามอื่น ๆ ห้อยท้ายชื่อกลุ่มชาวจีนโพ้นทะเล อาทิเช่น ฮ่วย (会) ฮ่วยก่วน (会馆) จยาก่วน (家馆) ถัง (堂) จงฉือ (宗祠) เป็นต้น แต่ละชื่อถูกใช้แตกต่างกันไปตามยุคสมัยและรูปแบบของกลุ่มนั้น ๆ บ้างก็เคยใช้อดีตและถูกเลิกใช้ไป เช่น ฮ่วย (会) บ้างก็เพิ่งปรากฏในยุคหลัง เช่น ฮ่วยก่วน (会馆) แตกต่างจาก “กงสี” (公司) ที่ปรากฏร่องรอยการใช้งานคำดังกล่าวมาจนถึงปัจจุบัน แม้แต่ประเทศไทยซึ่งไม่ใช่ชนชาติต้นกำเนิดของวัฒนธรรมการรวมกลุ่มกงสียังพบว่ามีคำนี้ใช้อย่างแพร่หลายในฐานะคำยืมภาษาจีนอีกด้วย แสดงให้เห็นถึงอิทธิพลของกลุ่มกงสีของชาวจีนที่แผ่ขยายมาถึงประเทศไทย

ในขณะเดียวกัน หากเขียนคำว่า “กงสี” ด้วยตัวอักษรจีนจะได้ว่า “公司” แปลเป็นภาษาไทยว่า “บริษัท” แสดงให้เห็นว่า กงสีอาจมีรูปแบบหรือโครงสร้างกลุ่มที่เป็นไปในบริบทเดียวกับโครงสร้างของบริษัท หากเป็นเช่นนั้น ชาวจีนโพ้นทะเล

นำความเป็นสังคม “กวนซี” มาใช้บริหารจัดการโครงสร้างกลุ่มแบบบริษัทได้อย่างไร บทความนี้จึงมุ่งศึกษาภูมิหลัง การรวมกลุ่มของชาวจีนในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ที่ใช้ชื่อ “กงสี” (公司; Kongsì) ช่วงศตวรรษที่ 18-20 เป็นหลัก เพื่อ สะท้อนภาพลักษณะความสัมพันธ์ทางสังคม หรือ “กวนซี” ของสมาชิกในกลุ่มจากกลุ่มกงสีในแต่ละรูปแบบ องค์ความรู้นี้จะ ช่วยเข้าใจวิถีของชาวจีนโพ้นทะเลในหลากหลายแง่มุม ไม่ว่าจะเป็น ประวัติศาสตร์ เศรษฐกิจ ปรัชญา วัฒนธรรม ไปจนถึง มิติทางภาษา

กลุ่มกงสีของชาวจีนในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ : ความหมาย ภูมิหลัง และรูปแบบ

“กงสี” หรือ “Kongsì” เป็นคำที่มาจากกรอออกเสียงสำเนียงจีนฮกเกี้ยนของคำว่า “กงซือ” (公司) คำว่า “กงสี” เป็นคำยืมภาษาจีนที่ใช้แพร่หลายในภาษาไทย พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2554 ให้ความหมายของคำว่า “กงสี” ว่า “ของกองกลางที่ใช้ร่วมกันสำหรับคนหมู่หนึ่ง ๆ ทุนส่วน บริษัท” คนไทยส่วนใหญ่เข้าใจในความหมายของระบบ ธุรกิจใครอบครัว หรือ “ธุรกิจกงสี” คำอธิบายความหมายในพจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถานของไทยบางส่วนสอดคล้อง กับคำอธิบายในพจนานุกรมภาษาจีนปัจจุบัน ฉบับที่ 7 (《现代汉语词典》第7版) ที่ได้ให้ความหมายของคำภาษาจีน “กงซือ” (公司) ว่า “หน่วยทางธุรกิจที่จัดตั้งขึ้นตามกฎหมาย เพื่อเป้าหมายผลประโยชน์ทางธุรกิจ ดำเนินการผลิตหรือ การบริการโดยมีความรับผิดชอบทางแพ่งได้อย่างอิสระ(依法设立, 以营利为目的, 独立承担民事责任的从事 生产或服务性业务的经济实体。) เช่นเดียวกับคำแปลภาษาอังกฤษที่ให้ความหมายคล้ายคลึงกับคำอธิบายภาษาจีน ข้างต้นว่า “company; firm; corporation” แปลเป็นภาษาไทยว่า “บริษัท” ความหมายดังกล่าวแตกต่างจากความหมาย ในแง่ของการเป็นธุรกิจกงสีของครอบครัวชาวจีน จากความหมายที่ปรากฏแสดงให้เห็นว่า คำภาษาจีน “กงซือ” (公司) มีความเกี่ยวข้องกับวิถีจีนทั้งในมิติการค้าพาณิชย์กรรมและมิติสถาบันครอบครัว ในขณะเดียวกัน การออกเสียงตามสำเนียงจีน ถิ่นว่า “กงสี” หรือ “Kongsì” แสดงว่าคำดังกล่าวยังเกี่ยวข้องกับมิติทางประวัติศาสตร์ของชาวจีนโพ้นทะเลอีกด้วย ในหัวข้อ นี้ ผู้เขียนจะเริ่มต้นจากการศึกษาภูมิหลังของการใช้คำว่า “กงซือ” (公司) ในประวัติศาสตร์จีนว่ามีความเป็นมาอย่างไร ก่อนที่คำดังกล่าวจะถูกใช้อย่างแพร่หลายในหมู่ชาวจีนโพ้นทะเลในนามว่า “กงสี”

คำว่า “公司” หรือ “กงซือ” ในความหมายขององค์กรธุรกิจที่จัดตั้งขึ้นตามกฎหมายปรากฏอย่างเป็นทางการครั้งแรก ในปี ค.ศ. 1904 ราชสำนักชิงประกาศใช้กฎหมายเอกชนที่มีชื่อว่า “กฎหมายบริษัทต้าชิง” (《大清公司律》) โดยหมายถึง กลุ่มองค์กรธุรกิจสัญชาติจีนและต่างประเทศที่มีสถานะตามกฎหมาย กฎหมายฉบับนี้มีการระบุถึงระบบภายในองค์กรตาม รูปแบบของ “company” หรือ “บริษัท” อย่างชัดเจน เช่น วิธีการระดมทุน การจัดการภายในองค์กร สถานะของผู้ถือหุ้น การแบ่งผลประโยชน์ เป็นต้น (Guo Rui 郭锐, 2020: 128) อย่างไรก็ดี หากยึดตามเอกสารทางประวัติศาสตร์ของจีน “กงซือ” (公司) เคยปรากฏในหน้าเอกสารโบราณจีนอยู่ก่อนหน้าแล้วตั้งแต่ช่วงกลางศตวรรษที่ 17 ไปจนถึงปี ค.ศ. 1833 ในชื่อของบริษัท British East India โดยมีชื่อภาษาจีนว่า “อิงกั๋วตงอินตู่กงซือ” (英国东印度公司) ในขณะเดียวกัน “กงซือ” (公司) ยังเป็นคำที่ถูกใช้วงการธุรกิจการค้าทางทะเลของชาวจีนในช่วงศตวรรษที่ 17 ถึงศตวรรษที่ 18 โดยมีความหมายทั้งในเชิงรูปธรรมและเชิงนามธรรม ความหมายเชิงรูปธรรมใช้เรียกเจ้าของเรือสินค้าที่เรียกเก็บค่าระวางเรือจาก พ่อค้าต่างถิ่นที่ทำธุรกิจการค้าทางทะเล และยังใช้เรียกเจ้าของเรือสินค้าที่มีสถานะเป็นกลุ่มเจ้าของธุรกิจการค้าด้วย ส่วน ความหมายเชิงนามธรรมจะหมายถึงการแบ่งกลุ่มคนที่ทำงานในธุรกิจเดินเรือสินค้าออกเป็นกลุ่มผู้ออกทุนและกลุ่มผู้ออกแรง ซึ่งเป็นเจ้าที่ระดับปฏิบัติการบนเรือ (Jiang Peng 姜朋, 2014:128-132)

ในช่วงศตวรรษที่ 17-18 “กงซือ” (公司) ไม่เพียงเป็นคำที่ถูกใช้ในวงการธุรกิจเดินเรือสินค้าระหว่างประเทศของจีน แต่ยังถูกใช้ในวงการอุตสาหกรรมกาน้ำตาลของไต้หวัน ก่อนหนึ่งในบันทึกประวัติศาสตร์อุตสาหกรรมน้ำตาลในไต้หวัน

(《台湾通史・熬糖》) ปรากฏคำว่า “กงซือปู้” (公司廊) ที่หมายถึง การร่วมหุ้นของนักลงทุนหลายคนเพื่อทำโรงงานน้ำตาล นอกจากนี้ ช่วงปลายศตวรรษที่ 18 “กงซือ” (公司) ยังถูกใช้เรียกกลุ่มธุรกิจจัดหาที่ดินสร้างสุสานและบริการจัดงานศพ และธุรกิจการพนัน ซึ่งเป็นกลุ่มธุรกิจของชาวจีนโพ้นทะเลในปัตตาเวีย (กรุงจาการ์ตาในปัจจุบัน) (Jiang Peng 姜朋, 2014: 128-132) ชาวจีนใช้วิธีการระดมทุนในลักษณะการเป็นหุ้นส่วนเพื่อร่วมทำธุรกิจเช่นเดียวกับธุรกิจโรงงานกากน้ำตาลในไต้หวัน จะเห็นได้ว่า ก่อนที่จะมีการประกาศใช้กฎหมายบริษัทต้าชิง (《大清公司律》) อย่างเป็นทางการเมื่อต้นศตวรรษที่ 20 คำว่า “กงซือ” (公司) เกี่ยวข้ององค์กรธุรกิจการค้าการลงทุนมาก่อนหน้านั้นแล้ว ซึ่งในอดีตยังใช้หมายถึงการระดมทุนในลักษณะการเป็นหุ้นส่วนเพื่อร่วมทำธุรกิจ ดังเช่นกลุ่มธุรกิจโรงงานกากน้ำตาลในไต้หวัน หรือกลุ่มธุรกิจจัดหาที่ดินสร้างสุสานและบริการจัดงานศพให้ชาวจีน และธุรกิจการพนันของชาวจีนโพ้นทะเลในปัตตาเวีย

รูปแบบการทำธุรกิจแบบเป็นหุ้นส่วนของชาวจีนนั้นถือว่ามีอยู่ในสังคมจีนมาตั้งแต่ช่วงศตวรรษที่ 12 ซึ่งกลุ่มผู้ร่วมหุ้นนี้มักมีความสัมพันธ์ทางเครือญาติกัน Wang Taipeng (1977) เรียกรูปแบบระดมทุนทำธุรกิจดังกล่าวว่า “huochi” ในภาษาจีนอ่านว่า “หัวจี” (伙计) แปลว่า “ความเป็นหุ้นส่วน” (partnership) วิธีดังกล่าวถูกใช้อย่างแพร่หลายสมัยราชวงศ์ซ่ง จนในสมัยราชวงศ์หมิง เริ่มมีการรวมกลุ่มการค้าในรูปแบบกลุ่มปกครองตนเองร่วมกับระบบหุ้นส่วนแบบพี่น้อง ซึ่งวิธีดังกล่าวได้รับความนิยมอย่างมากในกลุ่มผู้ทำธุรกิจการค้าทางทะเลและการทำเหมืองแร่แบบผิวดิน (Wang Tai Peng, 1977: 5-6) นอกจากนี้ ในอดีตยังพบว่ามีการใช้คำว่า “กงซือ” (公司) ในกิจกรรมการร่วมหุ้นทางธุรกิจของสมาชิกในครอบครัวในหลายกรณี เช่น ในบันทึก “ผังตระกูลหวงแห่งเหวินซาน” (《文山黄氏家谱》) เมื่อปีกวงซีวี่ที่ 32 (光绪三十二年) (ค.ศ. 1906) ของตระกูลหวง (黄氏) พบปรากฏคำว่า “กงจีถิงกงซือ” (公积堂公司) หมายถึง องค์กรธุรกิจของตระกูลหวงที่คนในตระกูลร่วมตั้งขึ้นเพื่อทำธุรกิจแสวงหากำไร สมาชิกจากแต่ละสายตระกูลย่อยเป็นผู้ถือหุ้นในองค์กรนี้ บันทึกของตระกูลของจางซือเซียง (张士箱) ซึ่งได้อพยพไปตั้งถิ่นฐานในไต้หวันในสมัยราชวงศ์ชิงและทำธุรกิจการเกษตรจนเป็นที่รู้จักในไต้หวัน ท่อนหนึ่งในบันทึกได้พูดถึง “กงซือ” (公司) ซึ่งหมายถึงทรัพย์สินกองกลางของตระกูล ก่อนสมาชิกจะแยกครอบครัวออกไป โดยมีการพูดถึงทรัพย์สินที่สมาชิกที่จะแยกบ้านไปต้องเก็บเข้ากองกลางเพื่อเป็นค่าเลี้ยงดูให้แก่ผู้อาวุโสในตระกูล (Zhao Jing 赵晶, 2009: 206-207) ดังนั้นจะเห็นได้ว่า ทั้งคำว่า “ฮัวจี” (伙计) ที่หมายถึง ความเป็นหุ้นส่วนกับคำว่า “กงซือ” (公司) ในอดีต ล้วนมีความหมายและบริบทที่คล้ายคลึงกับคำว่า “กงสี” ดังปัจจุบันซึ่งเกี่ยวข้องกับความเป็นหุ้นส่วน ความเป็นองค์กรทางธุรกิจ และความเป็นเครือญาติกันของสมาชิกในองค์กร

ช่วงศตวรรษที่ 18 – 19 “กงซือ” (公司) กลายเป็นคำภาษาจีนที่เป็นที่รู้จักอย่างแพร่หลายในพื้นที่เอเชียตะวันออกเฉียงใต้ รวมถึงประเทศไทย จากอิทธิพลของชาวจีนฮกเกี้ยนและชาวจีนฮากกาที่อพยพเข้ามาทำมาหากินในพื้นที่ เมื่ออ้างอิงจากการถอดเสียงภาษาจีนฮกเกี้ยน ภาษาตะวันตกจะใช้คำว่า “Kongsi” อ่านออกเสียงเช่นเดียวกับคำที่ในภาษาไทยว่า “กงสี” คำว่า “กงสี” หรือ “Kongsi” ปรากฏเป็นคำยืมภาษาจีนอยู่ในภาษาต่างประเทศหลายภาษา เห็นได้จากสารานุกรมหมู่เกาะอินโดนีเซียตะวันออกในอาณานิคมฮอลันดา (Beknopte Encyclopaedie van Nederlandsch Oost-Indië) ซึ่งถือเป็นเอกสารทางวิชาการยุคแรก ๆ ที่ได้บรรจุคำว่า “Kongsi” อยู่ในเนื้อหาของสารานุกรมจากอิทธิพลของชาวจีนที่อพยพเข้ามาตั้งถิ่นฐานทำมาหากินบนดินแดนอาณานิคมของดัตช์และพื้นที่หมู่เกาะใกล้เคียงในช่วงศตวรรษที่ 19 ไม่ว่าจะเป็นเกาะชวา ประเทศอินโดนีเซีย พื้นที่ท่าเรือขนส่งสินค้าที่ตั้งอยู่รอบนอกเกาะชวา พื้นที่แหลมมลายู สิงคโปร์ เกาะรอนนอกอินโดนีเซีย และฟิลิปปินส์ สารานุกรมให้คำนิยาม “Kongsi” ของชาวจีนในสามความหมาย ได้แก่ บริษัท (a firm) ความเป็นหุ้นส่วน (partnership) และสังคมชาวจีน (society) นอกจากนี้ “Kongsi” ยังหมายถึง ระบบการปกครองโดยสาธารณชนหรือคณะบริหารกิจการสาธารณะ (government by a general public or administration of public affairs) การตั้งกลุ่มกงสีมีวัตถุประสงค์เพื่อขยายเครือข่ายและพัฒนากิจการของชาวจีน รวมถึงเพื่อรวบรวมกลุ่มคนที่มาจากประเทศบ้านเกิดและตระกูลเดียวกันให้เข้ามาอยู่ในความสัมพันธ์ที่ใกล้ชิดกันมากขึ้น (Wang Tai Peng, 1979: 102)

ผู้เชี่ยวชาญด้านจีนวิทยาส่วนใหญ่ให้ความหมาย “กงสี” หรือ “Kongsi” ที่คล้ายคลึงกับข้อมูลในสารานุกรมดัตช์ โดยหลักนิยามว่า กงสี คือการรวมกลุ่มทางธุรกิจของชาวจีนโพ้นทะเลที่มาจากครอบครัวและบ้านเกิดเมืองนอนเดียวกัน แต่ก็มีนักจีนวิทยากลุ่มให้ความหมายในเชิงขององค์กรชาวจีนที่มีโครงสร้างการปกครองภายในกลุ่ม ไปจนถึงการมีสถานะเป็นสมาคมลับจากจีน ดังที่สารานุกรมหมู่เกาะอินดีสตะวันออกในอาณานิคมฮอลันดาได้อธิบายกงสีในอีกความหมายหนึ่งว่าเป็น “ระบบการปกครองโดยสาธารณชนหรือคณะบริหารกิจการสาธารณะ (government by a general public or administration of public affairs)” ในขณะที่ Trocki กล่าวว่า กงสีเป็นกลุ่มทางธุรกิจและกลุ่มสังคมของชาวจีนที่มีความเกี่ยวข้องกับความเป็นหุ้นส่วนธุรกิจไปจนถึงความเป็นเครือญาติ และความเป็นสมาคมระดับภูมิภาคไปจนถึงการเป็นสมาคมลับ (Trocki, 2011 as cited in Chan Ying-kit, 2021: 106) เช่นเดียวกับ Purcell ที่ลงความเห็นว่าเป็น “กงสี” เป็นองค์กรทางสังคมของชาวจีนมีสถานะเป็น “สมาคมลับ” (secret societies) โดยเฉพาะกงสีชาวจีนบนเกาะบอร์เนียว (เกาะกาลิมันตัน) ประเทศอินโดนีเซีย (Purcell, 1952 as cited in Wang Tai Peng, 1979: 103) เป็นต้น นอกจากนี้ ยังมีการให้คำนิยามกงสีว่าเป็นองค์กรทางธุรกิจของชาวจีนที่มีอำนาจในการปกครองตนเอง ตัวอย่างเช่น เนื้อหาในหนังสือพิมพ์ Singapore Free Press (《新加坡自由西报》) ที่ครั้งหนึ่งเคยเรียกกลุ่มกงสีของชาวจีนบนเกาะบอร์เนียวว่าเป็น “รัฐบาลอิสระ” (独立政府) หรือ “รัฐบาลจีน” (中国政府) (Huang Jianchun 黄建淳, 2010: 611) เช่นเดียวกับ Groot และ Schlegel นักจีนวิทยาชาวดัตช์ในช่วงศตวรรษที่ 19 ที่ถือเป็นนักวิชาการกลุ่มแรก ๆ ที่ให้คำนิยาม “กงสีหลานฟง” (兰芳公司) ซึ่งเป็นกลุ่มกงสีชาวจีนบนพื้นที่ในอาณานิคมดัตช์ว่าเป็น “สาธารณรัฐ” (共和国) (Zhu Yuyou 朱育友, 1988: 82) หรือ “Lanfang Republic” ในแหล่งข้อมูลที่ชี้ว่า กงสีมีสถานะเป็น “สมาคมลับ” หรือเป็น “สาธารณรัฐ” จะหมายถึงกลุ่มกงสีของชาวจีนกลุ่มกงสีบนเกาะบอร์เนียว ประเทศอินโดนีเซีย ช่วงศตวรรษที่ 18 เป็นหลัก เมื่อเข้าสู่ช่วงกลางศตวรรษที่ 19 กลุ่มกงสีบนเกาะบอร์เนียวเสื่อมสลายไป แทนที่ด้วยกลุ่มกงสีของชาวจีนในพื้นที่คาบสมุทรมลายูภายใต้การปกครองของรัฐบาลเจ้าอาณานิคมตะวันตก กลุ่มกงสีของชาวจีนแตกแขนงออกเป็นองค์กรหลากหลายรูปแบบมากขึ้น เช่น กลุ่มเครือญาติ กลุ่มอำเภอบ้านเกิดเดียวกัน กลุ่มชาวจีนอาชีพเดียวกัน เป็นต้น ในกลุ่มองค์กรของชาวจีนเหล่านี้ยังได้รับอิทธิพลการจัดตั้งองค์กรจากกลุ่มสมาคมลับจากจีน จนทำให้รัฐบาลอาณานิคมจับตามองอย่างมาก แต่สุดท้ายความเป็นสมาคมลับก็ต้องเสื่อมสลายไปตามกาลเวลา

ในหัวข้อนี้มุ่งศึกษาภูมิหลังของกลุ่มกงสีของชาวจีนโพ้นทะเลใน 3 รูปแบบ โดยเรียงจากช่วงเวลาที่ผ่านมาในหน้าประวัติศาสตร์จากก่อนไปหลัง ได้แก่ กงสีเหมืองแร่ทองคำบนเกาะบอร์เนียวช่วงศตวรรษที่ 18-19 กงสีในสถานะสมาคมลับ และกงสีตระกูล

1. กงสีเหมืองทองคำบนเกาะบอร์เนียวช่วงศตวรรษที่ 18-19

ในช่วงศตวรรษที่ 18 เกาะบอร์เนียว (เกาะกาลิมันตัน) ซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของประเทศอินโดนีเซียในปัจจุบัน (ภาษาจีนเรียกว่า 西婆罗洲) ยังไม่ถูกปกครองโดยเจ้าอาณานิคมฮอลันดา ภายในพื้นที่ถูกแบ่งเป็นรัฐมาเลย์อิสระกว่า 20 รัฐ ปกครองโดยสุลต่าน พื้นที่ดังกล่าวเป็นหนึ่งในพื้นที่สำคัญที่มีการทำการค้าทางทะเลกับจีนมาอย่างยาวนาน จนในปี ค.ศ. 1740 สุลต่านผู้ปกครองพื้นที่ Mampawa (南吧娃) ซึ่งอยู่ทางภาคตะวันตกของเกาะบอร์เนียวได้ริเริ่มนำแรงงานชาวจีนเข้ามาทำเหมืองทองคำในพื้นที่จนสร้างรายได้มหาศาลจากการเช่าที่ทำเหมืองแร่และภาษีทองคำจากชาวจีน เหล่าสุลต่านในพื้นที่อื่น ๆ จึงนำแรงงานจีนเข้ามาทำเหมืองทองคำในพื้นที่ด้วย ฝ่ายชาวจีนใช้วิธีการชักชวนรวบรวมสมัครพรรคพวกที่มาจากตระกูลเดียวกันหรือมาจากพื้นที่บ้านเกิดเดียวกันอพยพมาทำเหมืองทองคำ กิจการเหมืองทองคำเติบโตขึ้นพร้อม ๆ กับขยายธุรกิจเหมืองแร่ของชาวจีน ชาวจีนจึงเริ่มรวมตัวเป็นกลุ่มหน่วยการผลิตที่ใช้ชื่อเรียกตามสำเนียงจีนถิ่นที่ “กงสี” (公司)

กงสีเป็นทั้งสถานที่ผลิต ที่พักอาศัย กิจการร้านค้า สวนเกษตร ฯลฯ สมาชิกในกลุ่มมีความสัมพันธ์ทางสังคมที่ใกล้ชิดกัน อาทิ เช่น กลุ่มเครือญาติ กลุ่มคนพูดภาษาเดียวกัน หรือพรรคพวกบ้านเดียวกัน แต่อาจมีสถานภาพในกงสีที่แตกต่างกันไป เช่น ผู้ลงทุน แรงงานเหมือง ลูกจ้างร้านค้า เป็นต้น สมาชิกเหล่านี้จะอาศัยอยู่ร่วมกันในพื้นที่ที่เป็นหน่วยการผลิตเดียวกันจนในช่วงปี ค.ศ. 1775 เมืองต่าง ๆ บนเกาะบอร์เนียวไม่ว่าจะเป็น Montrado (มอนตราโด) Mandor (มันดอร์) Lalah (ลาละ) ฯลฯ มีกลุ่มกงสีเหมืองแร่ทองคำของชาวจีนกระจายตัวอยู่กว่า 20 กลุ่ม โดยส่วนใหญ่เป็นชาวจีนฮากกาและแต้จิ๋วจากกวางตุ้ง แต่ละกลุ่มไม่ขึ้นต่อกัน ต่างฝ่ายต่างดำเนินกิจกรรมเป็นอิสระจากกัน แต่หลังจากปี ค.ศ. 1822 ได้เกิดการควบรวมกลุ่มกงสีจนเหลือเพียง 3 กงสี ได้แก่ กงสีเหอซุ่น (和順公司) กงสีหลานฟิง (蘭芳公司) และกงสีซานเถียวโกว (三條沟公司) (Jiang Peng 姜朋, 2014: 133-134)

กงสีเหอซุ่น (和順公司) หรือกงสีต้ากั่ง (大港公司) ก่อตั้งขึ้นจากการควบรวมกลุ่มกงสีทำเหมืองทองคำของชาวจีนแต้จิ๋วใน Montrado จำนวน 14 กลุ่ม เป็นพันธมิตรกงสีเหอซุ่นในปี ค.ศ. 1776 ในขณะที่กงสีหลานฟิง ก่อตั้งขึ้นที่ Mandor ในปี ค.ศ. 1777 โดยผู้นำชาวจีนฮากกานามว่า หลัวฟิงปั๋ว (羅芳伯) หลัวได้รวมสมัครพรรคพวกชาวจีนฮากกาเป็นพันธมิตรกงสี สมาชิกกลุ่มใหญ่เป็นชาวจีนฮากกาจากอำเภอจยาลิ่งโจว (嘉應州) หรือที่รู้จักในชื่ออำเภอเหมยเสียน (梅縣) และกลุ่มชาวจีนฮากกาจากอำเภอต้าปู้ (大埔縣) ซึ่งมีจำนวนสมาชิกมากรองลงมา (Jiang Peng 姜朋, 2014: 133-134) ส่วนกงสีซานเถียวโกว (三條沟公司) สมาชิกส่วนใหญ่มาจากอำเภอไห่เฟิง (海豐) ลู่เฟิง (陸豐) ฮุยไหล (惠來) ผู่หนิง (普寧) และจยาลยั้ง (揭陽) ซึ่งเป็นอำเภอบ้านเกิดเดียวกันกับสมาชิกกงสีเหอซุ่นที่เป็นชาวจีนกลุ่มภาษาพูดแต้จิ๋ว (Huang Jianchun 黃建淳, 2010: 609)

หลังจากปี ค.ศ. 1770 กลุ่มกงสีพากันแยกตัวเป็นอิสระไม่ขึ้นกับสุลต่านผู้ปกครองในพื้นที่ มีการจับจองยึดครองพื้นที่ทำเหมืองทองคำ กลุ่มกงสีขนาดเล็กควบรวมกลุ่มพวกเดียวกันเป็นกงสีขนาดใหญ่ เมื่อสมาชิกภายในกงสีเพิ่มมากขึ้น กงสีใหญ่จึงต้องจัดระเบียบการปกครองเป็นลำดับขั้น จากระดับบัญชาการสูงสุดลดหลั่นลงมาระดับผู้ใต้บังคับบัญชา สมาชิกของกงสีแบ่งออกเป็น 4 กลุ่ม ได้แก่ กลุ่มแรก “เหล่าเค่อ” (老客) เป็นกลุ่มแรงงานเหมืองที่มีสถานะผู้ลงทุนกิจการของกงสี สมาชิกกลุ่มนี้เป็นหุ้นส่วนของกงสีจึงทำให้มีสิทธิในการเลือกคณะกรรมการสูงสุดของกงสี และจะได้รับส่วนแบ่งจากกำไรของผลประกอบการของกงสีทุกปี กลุ่มที่สอง “ซินเค่อ” (新客) เป็นชาวจีนที่เพิ่งอพยพมาใหม่จึงต้องเข้ามาเป็นแรงงานเหมืองแร่ กงสีจะจัดการดูแลให้แรงงานได้ใช้ชีวิตกินนอนอยู่ในเหมืองแร่ “ซินเค่อ” ไม่มีสิทธิได้รับส่วนแบ่งจากกงสี แต่หากแรงงานเหมืองทำงานจนสามารถนำเงินมาชำระหนี้ที่กงสีต้องจ่ายเป็นค่าดูแลในช่วงเพิ่งมาถึงได้ “ซินเค่อ” สามารถเปลี่ยนบทบาทไปเป็น “เหล่าเค่อ” ได้เช่นกัน กลุ่มที่สาม “เค่อโถว” (客頭) เป็นกลุ่มผู้ร่วมลงทุนทำเหมืองส่วนตัว เมื่อสมาชิกกลุ่มนี้ต้องการลงทุนทำเหมืองจะทำหน้าที่เป็นหัวหน้ารับแรงงานเพื่อเปิดเหมือง “เค่อโถว” ผู้เป็นเจ้าของกงสีเหมืองย่อย ต้องจ่ายภาษีเช่าที่ทำเหมืองให้แก่กงสีใหญ่ สมาชิกกลุ่มนี้มักมีฐานะการเงินดีและเป็นผู้ปล่อยเงินกู้ดอกเบี้ยสูงให้แก่สมาชิกคนอื่น ๆ ในกงสีไปด้วย กลุ่มที่สี่ ลูกจ้างที่กงสีจ้างมาทำกิจการอื่นนอกเหนืองานเหมืองแร่ เช่น เปิดร้านค้า ทำสวนเกษตร เลี้ยงหมู เป็นต้น (Tian Rukang 田汝康, 1987: 66-67) จะเห็นได้ว่า กิจการที่ดำเนินการผลิตภายในกงสีไม่ได้มีเพียงงานเหมืองแร่เท่านั้น กรณีของกงสีเหอซุ่น รายได้หลักของมาจากการผลกำไรจากการทำเหมืองและค่าเช่าที่ขุดเหมืองทองคำจากกงสีย่อยในกลุ่มพันธมิตร นอกจากนี้ยังมีค่าภาษีที่ได้จากการแบ่งพื้นที่ให้แก่แต่ละกงสีทำกิจการอื่น ๆ นอกเหนือจากงานเหมืองทองคำ เช่น การค้าขายงานหัตถกรรม เป็นต้น กงสีเหอซุ่นยังมียาได้จากการทำสวนเกษตรกรรมนานาชนิดภายใต้การควบคุมดูแลโดยกลุ่มคณะกรรมการสูงสุดของกงสีเหอซุ่น เช่นเดียวกับกงสีหลานฟิง กงสีหลานฟิงไม่ได้ทำเหมืองทองคำเพียงอย่างเดียว แต่ยังมีการให้สมาชิกของกงสีดำเนินกิจการอื่น ๆ ซึ่งถือเป็นส่วนหนึ่งของกิจการกงสีเช่นเดียวกับกงสีเหอซุ่น จึงจะเห็นได้ว่า กงสีเหมืองแร่ทองคำบนเกาะบอร์เนียวมีสถานะเป็นองค์กรธุรกิจที่ทำการผลิตแร่ทองคำเป็นกิจการหลัก ดำเนินการผลิต จัดหาทรัพยากร

และดำรงชีวิตกันเองภายในกงสี ไม่ขึ้นกับกลุ่มปกครองในพื้นที่ สมาชิกกลุ่มกงสีมีทั้งเป็นแรงงาน เป็นหุ้นส่วน เป็นผู้ลงทุน ใช้ชีวิตกินนอนและทำงานร่วมกันในพื้นที่อาณาบริเวณกงสีของกลุ่มตน ทำให้คนนอกกลุ่มมองว่า กลุ่มกงสีชาวจีนมีสถานะเหมือนรัฐที่แยกตัวอิสระ มีอำนาจอธิปไตยของตน และไม่ขึ้นกับใคร โดยเฉพาะเจ้าอาณานิคมฮอลันดาที่เข้ามาปกครองเกาะบอร์เนียวในช่วงปลายศตวรรษที่ 19 ซึ่งมองสภาพการณ์ดังกล่าวในแง่ลบมากกว่าแง่บวก

ช่วงครึ่งหลังของศตวรรษที่ 19 กงสีเหมืองทองคำบนเกาะบอร์เนียวต้องเผชิญกับปัญหาความขัดแย้งจากในและนอก กงสี จนกลายมาเป็นความเปลี่ยนแปลงครั้งใหญ่ของกงสี ความขัดแย้งระหว่างสมาชิกในกลุ่มกงสีเริ่มก่อตัวมาตั้งแต่ปลายศตวรรษที่ 18 จนถึงต้นศตวรรษที่ 19 จากปัญหาความเหลื่อมล้ำทางสถานภาพในหมู่สมาชิก ความไม่พอใจเล็ก ๆ บานปลายจนเกิดเป็นความขัดแย้งในกงสี ตัวอย่างเช่นกรณีของกงสีเหอซุ่น ในสมัยที่อู๋จื้ออี้ (吴志毅) ดำรงตำแหน่งหัวหน้าสูงสุดของกงสีเหอซุ่นเมื่อปี ค.ศ. 1848 อุบัติโอกาสให้กวนหมิงปั่ว (关明伯) สมาชิกที่มีฐานะร่ำรวยจากการทำกิจการปล่อยเงินกู้ ดอกเบี้ยสูงในกงสีเข้ามามีบทบาทในการกำหนดนโยบายภายในกงสี จนนำไปสู่การได้รับเลือกเป็นหัวหน้าสูงสุดของกงสี กวนหมิงปั่วใช้ชีวิตภายในกงสีอย่างหรูหราฟุ่มเฟือย มีความเป็นอยู่แตกต่างอย่างมากกับสมาชิกระดับแรงงานเหมือง สร้างความไม่พอใจให้แก่แรงงานเหมืองจนต้องเคลื่อนไหวต่อต้านกลุ่มคณะบริหารสูงสุดของกงสีเหอซุ่นในวาระการบริหารครั้งนั้น (Tian Rukang 田汝康, 1987: 72) ปัญหาความขัดแย้งภายในกงสีนี้กลายเป็นภัยคุกคามที่ค่อย ๆ เชาะกร่อนบ่อนทำลายความมั่นคงและเสถียรภาพขององค์กร ในขณะเดียวกัน กงสีเหมืองทองคำยังต้องเผชิญกับการเข้าแทรกแซงภายในองค์กรของเจ้าอาณานิคมฮอลันดาตั้งแต่ช่วงต้นศตวรรษที่ 19 โดยเริ่มต้นในปี ค.ศ. 1823 บริษัท Dutch East Indies ซึ่งเป็นบริษัทการค้าของฮอลันดาที่ก่อตั้งเพื่อควบคุมการค้าพื้นที่ในอาณานิคม ได้เข้ายึดครองพื้นที่ชายฝั่งทะเลของเกาะบอร์เนียว ได้แก่ Pontianak (坤甸) และ Sambas (三发) พื้นที่ดังกล่าวเป็นฐานที่ตั้งของกงสีหลักทั้งสามแห่ง อีกทั้งยังเป็นที่ตั้งท่าเรือสำคัญในการขนถ่ายสินค้าจากต่างประเทศและสินค้าของกงสีชาวจีน ในปี ค.ศ. 1824 ผู้นำรุ่นที่ 5 ของกงสีหลานฟิงถูกซื้อตัวจากจากรัฐบาลอาณานิคมฮอลันดาด้วยการแต่งตั้งตำแหน่งกัปตัน (甲必丹) เพื่อทำหน้าที่ประสานงานระหว่างรัฐบาลอาณานิคมกับชาวจีนในกงสีหลานฟิง กงสีหลานฟิงจึงตกอยู่ภายใต้การปกครองของอาณานิคมฮอลันดาโดยปริยาย รัฐบาลเจ้าอาณานิคมฮอลันดาได้ใช้ทัพทหารเข้าควบคุมกงสีเหอซุ่นจนเกิดการปะทะอย่างรุนแรงในปี ค.ศ. 1854 แต่สุดท้ายแล้วสมาชิกกงสีต้องพ่ายแพ้และพากันหนีกระจัดกระจายไปยัง Montrado และรัฐซาราวัก (Sarawak) ซึ่งเป็นพื้นที่ส่วนหนึ่งของมาเลย์ สมาชิกของกงสีซานเถียวโกวจึงพากันหลบหนีกระจัดกระจายไปรัฐซาราวักเช่นกัน (Huang Jianchun 黄建淳, 2010: 610) ยุคแห่งกงสีเหมืองทองคำบนเกาะบอร์เนียวสิ้นสุดลงหลังจากการเสียชีวิตของผู้นำกงสีหลานฟิงรุ่นที่ 13 ในปี ค.ศ. 1884 ทัพทหารของรัฐบาลเจ้าอาณานิคมฮอลันดาบุกเข้าควบคุมกงสีหลานฟิง (Jiang Peng 姜朋, 2014: 134) จึงถือเป็นการปิดฉากกงสีจีนเหมืองแร่ทองคำบนเกาะบอร์เนียว

2. กงสีในสถานะสมาคมลับ

การรวมกลุ่มกงสีของชาวจีนในยุคแรกเริ่ม ไม่เพียงจะถูกมองว่าเป็นกลุ่มที่มีสถานะเหมือนเป็น “สาธารณรัฐ” อิสระ แต่ยังถูกเชื่อมโยงเข้ากับสมาคมลับในจีนที่มีนามว่า “เทียนตี้ฮุย” (天地会) ซึ่งเป็นสมาคมกู่ชาติเพื่อโค่นล้มราชวงศ์ชิง “เทียนตี้ฮุย” มีฐานกำลังหลักอยู่ทางภาคใต้ของจีน หลังจากกลุ่มสมาคมลับพ่ายแพ้ให้กองทัพราชสำนักชิงทำให้เหล่าสมาชิกพากันหลบหนีออกนอกประเทศ เมื่ออดีตสมาชิกสมาคมลับ “เทียนตี้ฮุย” รวมกลุ่มองค์กรของตนขึ้นอีกครั้งในโพ้นทะเลจึงย่อมได้รับอิทธิพลการจัดตั้งกลุ่มจาก “เทียนตี้ฮุย” อย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ หากแต่อุดมการณ์ดั้งเดิมของกลุ่มเริ่มแปรเปลี่ยนเป็นเพื่อผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจ ในช่วงศตวรรษที่ 18-19 กลุ่มกงสีของชาวจีนในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ที่ถูกก่อตั้งขึ้นเพื่อการผลิตเหมืองแร่และเกษตรกรรมได้นำระบบของสมาคมลับมาใช้ควบคุมแรงงานในกงสี มีการนำเอาข้อบังคับและพิธีกรรมเฉพาะ

บางอย่างตามรูปแบบดั้งเดิมของสมาคมกลับมาใช้เป็นเครื่องมือผูกมัดให้สมาชิกซึ่งเป็นแรงงานระดับล่างเป็นส่วนหนึ่งขององค์กรมากยิ่งขึ้น ไม่เพียงแรงงานในกองสีที่ต้องเคารพและปฏิบัติตามกฎข้อบังคับภายในกลุ่มแบบสมาคมลับ แม้แต่ชาวจีนที่อพยพมาใหม่และอยากได้ทำงานก็ต้องเข้าเป็นสมาชิกของกองสีสมาคมลับเท่านั้น ดังที่ Mills (1960: 242) ได้กล่าวว่า “ไม่ว่ามีแรงงานก๊วที่ไหน จะมีสมาคมลับที่นั่น” สะท้อนให้เห็นถึงความความสัมพันธ์บางอย่างระหว่างกลุ่มกองสี สมาชิกกองสีเป็นแรงงานระดับล่าง และความเป็นสมาคมลับ กลุ่มกองสีที่สวมทับกับสถานะสมาคมลับนี้ถูกก่อตั้งขึ้นในหลายพื้นที่คาบสมุทรมาเลย์ ทำให้กลุ่มกองสีของชาวจีนในภูมิภาคนี้ถูกเจ้าอาณานิคมมองเป็นกลุ่มสมาคมลับแทบทั้งหมด รวมถึงกลุ่มกองสีดั้งเดิมของชาวจีนที่ทำเหมืองแร่ทองคำบนเกาะบอร์เนียวก็ถูกมองว่าเป็นสถานะเป็นสมาคมลับเช่นกัน

นักวิชาการหลายคนทั้งฝั่งตะวันตกและฝั่งตะวันออกพากันลงความเห็นว่า กองสีเหมืองแร่ทองคำบนเกาะบอร์เนียวเป็นสมาคมลับ อาทิเช่น Purcell ที่มองว่า กลุ่มกองสีปกครองตัวเองบนเกาะบอร์เนียวเป็นสมาคมลับ (secret societies) หรือนักวิชาการชาวจีน จูอี้วไหย่ว (朱育有) (1988: 84) ให้ความเห็นว่า กองสีหลานฟิงมีต้นกำเนิดมาจากสมาคมลับ “เทียนตี้ฮู่ยู่” เห็นได้จากการใช้กลุ่มว่า “หลานฟิงฮู่ยู่” (兰芳会) เป็นนามเริ่มแรก ก่อนจะเปลี่ยนมาเป็นกองสีหลานฟิง (兰芳公司) เช่นเดียวกับหวังกั๋วผิง (王国平) (1993: 44) ที่กล่าวว่า กองสีหลานฟิงเป็นกลุ่มสมาคมลับแห่งแรกบนแผ่นดินเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ หวังยังวิเคราะห์อีกว่า ชาวจีนนำคำว่า “กองสี” (公司) มาห้อยท้ายชื่อกลุ่มก็เพราะต้องการถอดแบบมาจากชื่อบริษัท Dutch East Indies (荷兰东印度公司) ของฮอลันดา ส่วนนักจีนวิทยาชาวฮอลันดาที่รู้จักมักคุ้นกับกองสีจีนบนเกาะบอร์เนียวอย่าง Groot ไม่เพียงมองว่า กองสีหลานฟิงเป็นสมาคมลับอย่างเดียว แต่ยังวิเคราะห์สาเหตุแท้จริงที่ทำให้ชาวจีนต้องนำความเป็นสมาคมลับมาใช้ในกลุ่ม Groot กล่าวว่า ความเป็นสมาคมลับถูกนำมาใช้เพื่อเป็นเกราะกำบังกลุ่ม ไม่ใช่เพื่อต่อต้านการปกครองของรัฐบาลเจ้าอาณานิคม ที่จริงแล้วกิจกรรมภายในกองสีไม่ได้มีความลึกลับเหมือนที่รัฐบาลอาณานิคมเข้าใจ ชาวจีนต้องการเพียงสิทธิทางสังคมและพื้นที่ให้กลุ่มสามารถดำรงอยู่ได้ภายใต้การปกครองของรัฐในพื้นที่ต่างถิ่นเท่านั้น (Ji Guangxu 姬广绪 & Qi Hongxia 祁红霞, 2014: 87) ข้อวิเคราะห์ของ Groot สะท้อนให้เห็นว่า สถานะสมาคมลับไม่เพียงมีประโยชน์แง่ของการเป็นเครื่องมือควบคุมแรงงานจำนวนมาก แต่ยังเป็นเครื่องมือปกป้องผลประโยชน์และสถานะของกลุ่มตนให้ยังดำรงอยู่ได้ในสังคมโพ้นทะเล

หลังจากกองสีเหมืองแร่ทองคำบนเกาะบอร์เนียวล่มสลายลงไป กลุ่มกองสีของชาวจีนเข้ามามีบทบาทอีกครั้งในพื้นที่คาบสมุทรมาเลย์พร้อม ๆ กับการขยายอำนาจการปกครองของจักรวรรดิอังกฤษตลอดช่วงศตวรรษที่ 19 ชาวจีนกลุ่มแรงงานระดับล่าง หรือแรงงานก๊ว (苦力) จำนวนมากหนีความยากลำบากจากมาตุภูมิอพยพเข้ามาทำมาหากินในพื้นที่เพื่อตอบสนองนโยบายเร่งพัฒนาเศรษฐกิจในพื้นที่ของรัฐบาลเจ้าอาณานิคม ในขณะเดียวกัน ความเป็นองค์กรสมาคมลับได้พัฒนาขึ้นพร้อม ๆ กับการรวมกลุ่มกองสีหน่วยการผลิต กองสีสมาคมลับที่ถือว่ามีอิทธิพลที่สุดในพื้นที่คาบสมุทรมาเลย์ ได้แก่ “กองสีอี้ซิง” (义兴公司) หรือ “Ghee Hin kongsi” โดยถูกบันทึกในเอกสารของรัฐบาลอาณานิคมอังกฤษอย่างชัดเจนว่าเป็น “สมาคมลับ” (secret society) “กองสีอี้ซิง” ขยายอิทธิพลไปทั่วทุกพื้นที่ที่มีแรงงานจีนและชุมชนจีนตั้งอยู่ แดกแซงสาขาย่อยไปในปัตตาเวีย (Batavia) (กรุงจาการ์ตาในปัจจุบัน) พม่า (Burma) รวมไปถึงพื้นที่ทุ่งคา (Tongka) (จังหวัดภูเก็ตในปัจจุบัน) และกรุงเทพฯ (Bangkok) ของประเทศไทย (Mak Lau-Fong, 1975: 47) ภูมิหลังของ “กองสีอี้ซิง” นั้นยังมีความสับสนอยู่ บ้างก็บอกว่ามีเกี่ยวข้องกับสมาคมลับ “เสี่ยวเตาฮู่ยู่” (小刀会) ซึ่งเป็นแขนงสาขาย่อยของ “เทียนตี้ฮู่ยู่” ในจีน จากหลักฐานตราประทับของกลุ่มเสี่ยวเตาฮู่ยู่ สาขาเจียงไฮ้ในนาม “ซุ่นเทียนหงอิงอี้ซิงกงซื่อ” (顺天洪英义兴公司) (Tan Bi'an 谭彼岸, 1980: 189) บ้างก็กล่าวว่า “กองสีอี้ซิง” ก่อตั้งโดยอดีตสมาชิก “เทียนตี้ฮู่ยู่” ชาวกวางตุ้งนาม เฉียวจื่อ (曹亚志) ที่ได้อพยพมาตั้งถิ่นฐานที่ปีนังและได้ตั้งสมาคมลับขึ้นเพื่อสืบต่อกิจกรรมต่อต้านราชวงศ์ชิง เฉียวจื่อได้ย้ายไปตั้งถิ่นฐานยังสิงคโปร์ในปี ค.ศ. 1819 และตั้งสมาคมที่มีชื่อว่า “กองสีอี้ซิง” (义兴公司) (Xia Xue 夏雪 & Sun Fang 孙舫,

2014: 64) แม้ว่าจะไม่สามารถยืนยันได้แน่ชัดถึงความเป็นมาของ “กงสีฮี้ซิง” แต่สถานะสมาคมลับถือปรากฏเป็นที่ประจักษ์ ส่วนสมาคมลับที่ใหญ่เป็นอันดับรองลงมาจากกงสีฮี้ซิง ได้แก่ “ไห่ซานฮ่วย” (海山會) (Zhuang Guotu 庄国土, 2010: 49) สมาคมลับทั้งสองมีอิทธิพลในภาคธุรกิจเหมืองแร่ดีบุกของพื้นที่คาบสมุทรมลายู รวมถึงหลายพื้นที่ในภาคใต้ของไทย

ประเทศไทยเป็นอีกหนึ่งพื้นที่ในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ที่พบว่ามีมีการก่อตั้งสมาคมลับจีน เอกสารราชการไทยเรียกชาวจีนกลุ่มดังกล่าวตามสำเนียงภาษาจีนแต้จิ๋วว่า “ฮ้งฮี้” ซึ่งมาจากคำว่า “หงจื่อ” (洪字) ตามสำเนียงภาษาจีนกลางจากการศึกษาของศุภรัตน์ เลิศพานิชย์กุล (2524: 147-148, 243) พบว่า สมาคมลับฮ้งฮี้ในไทยก่อตัวมาตั้งแต่สมัยรัชกาลที่ 2 โดยตั้งขึ้นที่เมืองภูเก็ตเป็นแห่งแรก จากนั้นจึงกระจายไปยังเมืองอื่น ๆ ที่มีชาวจีนตั้งหลักแหล่งอยู่มาก ประกอบด้วย เมืองในกลุ่มแม่น้ำท่าจีน แม่น้ำแม่กลอง หัวเมืองชายทะเลตะวันออก หัวเมืองในภาคใต้ และภาคกลาง จนในช่วงต้นรัชกาลที่ 3 จนถึงรัชกาลที่ 5 สมาคมฮ้งฮี้เริ่มมีบทบาทมากขึ้นพร้อม ๆ กับการขยายตัวของเศรษฐกิจไทยและจำนวนของแรงงานจีนที่อพยพเข้ามาเป็นจำนวนมาก จนในช่วงปลายรัชกาลที่ 5 สมาคมฮ้งฮี้เริ่มเสื่อมสลายและหมดไปในสมัยรัชกาลที่ 6 สำหรับสมาคมลับฮ้งฮี้ในภาคใต้ถือเป็นกลุ่มที่มีความเชื่อมโยงกับกงสีสมาคมลับในพื้นที่คาบสมุทรมลายู ในเอกสารราชการของไทยได้บันทึกความเคลื่อนไหวของกลุ่มฮ้งฮี้ 3 กลุ่ม ได้แก่ ฮ้งฮี้ฮิน ฮ้งฮี้บุนเท่าก่ง และฮ้งฮี้โฮเซง สมาคมลับทั้งสามกลุ่มล้วนมีชื่อเดียวกันกับสมาคมลับในปิ่นัง ได้แก่ กงสีฮี้ซิง (义兴公司) (Ghee Hing) หรือฮ้งฮี้ฮิน เจียนเต๋อถั่ง (建德堂) เรียกในอีกชื่อ ว่า ต้าปู้กง (大伯公) (Toa Peh Kong) หรือฮ้งฮี้บุนเท่าก่ง และกงสีโฮเซง (和胜) (Ho Sheng) หรือฮ้งฮี้โฮเซง (Zhang Xiaowei 張曉威, 2007: 120) และเป็นกลุ่มของชาวจีนที่ทำเหมืองแร่ดีบุกเช่นเดียวกับกงสีสมาคมลับในมาเลย์ นอกจากนี้ ยังมีหลักฐานสำคัญจากเหตุการณ์ที่ฮ้งฮี้ฮินและฮ้งฮี้บุนเท่าก่งบนเกาะภูเก็ตต่างฝ่ายต่างยกพรรคพวกไปช่วยกลุ่มของตนเองสู้รบกันที่ปิ่นังในปี พ.ศ. 2410 (ค.ศ. 1867) (ศุภรัตน์ เลิศพานิชย์กุล, 2524: 153) จึงยืนยันได้ว่า สมาคมลับฮ้งฮี้ในไทยมีความเชื่อมโยงกับกงสีสมาคมลับในปิ่นัง

แม้ว่ากงสีสมาคมลับจะถือกำเนิดมาจากสมาคมลับเพื่อการกู้ชาติของชาวจีนที่ภายใต้อุดมการณ์ “ต้านชิง ฟั่น หมิง” (反清复明) แต่เมื่อชาวจีนอพยพมาตั้งถิ่นฐานในโพ้นทะเล ซึ่งส่วนใหญ่อพยพเพื่อหนีความยากลำบากและแสวงหาชีวิตใหม่ วัตถุประสงค์แรกของการรวมกลุ่มพวกเขากันย่อมมุ่งไปที่เรื่องปากท้องการค้าจึงเป็นหลักสำคัญ สถานะการเป็นสมาคมลับที่ยึดโยงแรงงานให้เป็นส่วนหนึ่งของกงสีกลับนำไปสู่ปัญหาที่อยู่นอกเหนือกฎหมาย บางครั้งบานปลายจนสร้างความเดือดร้อนให้แก่สังคม ตัวอย่างเช่น การวิวาทกันแย่งที่ดินและทรัพยากรระหว่างกงสีฮี้ซิงและกงสีไห่ซานในสงครามลารูท (Larut War) ระหว่างปีค.ศ. 1860-1874 ที่รัฐเปรักของมาเลเซีย หรือเหตุการณ์จลาจลปิ่นัง (Penang Riots) ในปี ค.ศ. 1867 ซึ่งเป็นเหตุการณ์ปะทะกับระหว่างกงสีฮี้ซิงและกงสีเปิ่นโถวก (Zhang Xiaowei 張曉威, 2007: 120) ฮ้งฮี้ฮินและฮ้งฮี้บุนเท่าก่งบนเกาะภูเก็ตต่างฝ่ายต่างยกพรรคพวกไปช่วยกลุ่มของตนในเหตุการณ์นี้ เป็นต้น รวมไปถึงปัญหาเรื่องผืนและอบายมุขต่าง ๆ มาบริการให้แก่แรงงานในกงสีและความวุ่นวายอื่น ๆ อีกมากมาย จนทำให้ฝ่ายปกครองในพื้นที่ต้องออกกฎหมายเพื่อให้กลุ่มกงสีสมาคมลับอยู่ภายใต้การควบคุมของรัฐ ในประเทศไทยช่วงเริ่มแรก รัฐบาลเลือกที่จะใช้นโยบายผสมกลมกลืนชาวจีนให้เป็นไทยมากกว่าจะใช้กำลังปราบปรามเด็ดขาด จนต่อมาได้มีการตราพระราชบัญญัติว่าด้วยฮ้งฮี้ ร.ศ. 116 ในสมัยรัชกาลที่ 5 ซึ่งส่งผลให้เกิดบทบัญญัติทางกฎหมายว่าด้วยความผิดฐานฮ้งฮี้มาตรา 209 ในปัจจุบัน สำหรับการรวมกลุ่มเป็นสมาคมหรือองค์กรที่มีวัตถุประสงค์เพื่อกระทำความผิดทางอาญา ส่วนพื้นที่คาบสมุทรมลายู ในปี ค.ศ. 1889 รัฐบาลอาณานิคมอังกฤษได้ออกกฎหมายควบคุมการรวมกลุ่มสมาคม (《社团法令》) โดยบังคับใช้อย่างเป็นทางการในปี ค.ศ. 1889 หรือที่รู้จักในชื่อ Societies Suppression Ordinance of 1889 ทำให้กลุ่มสมาคมลับค่อย ๆ ปรับเปลี่ยนรูปแบบการรวมกลุ่มเป็นสมาคมที่มีการจดทะเบียนก่อตั้งสมาคมอย่างถูกต้องตามกฎหมาย (Zhang Xiaowei 張曉威, 2007: 119-120) เช่นเดียวกับประเทศไทย สมาคมลับฮ้งฮี้ถูกล้มล้างหมดไปในสมัยรัชกาลที่ 6 ชาวจีนปรับปรุงรูปแบบของการรวมกลุ่มมาเป็นการตั้งสมาคมที่ถูกต้องตามกฎหมาย ไม่ว่าจะเป็นสมาคมตระกูล สมาคมท้องถิ่น สมาคมกลุ่มภาษา เป็นต้น

3. กงสีตระกูล : “กงสี” สู่ “กงซือ”

กลุ่มกงสีอีกรูปแบบหนึ่งที่เกิดขึ้นภายใต้เงื่อนไขความสัมพันธ์ทางสังคมเช่นเดียวกับกงสีเหมืองทองคำบนเกาะบอร์เนียว และกงสีสมาคมลับ ได้แก่ กงสีตระกูล (宗族公司) กงสีตระกูลเป็นการรวมกลุ่มชาวจีนที่เป็นเครือญาติกัน มีบรรพบุรุษร่วมกัน มาจากอำเภอบ้านเกิดเดียวกัน รวมถึงพูดภาษาถิ่นเดียวกัน ในช่วงศตวรรษที่ 19 การรวมกลุ่มกงสีตระกูลของชาวจีนโพ้นทะเลเกิดขึ้นแพร่หลายทั่วพื้นที่คาบสมุทรมาเลย์ จุดเด่นสำคัญอยู่ที่สมาชิกในกลุ่มอาศัยอยู่ร่วมชายคาบ้านกงสีเดียวกัน ภายบ้านกงสีจะมีสถานที่ศูนย์กลางเพื่อพบปะหรือประชุมร่วมกันของสมาชิกในตระกูล รวมถึงเป็นที่จัดกิจกรรมประเพณีดั้งเดิมของตระกูล บริบทของกลุ่มค่อนข้างเล็กกว่ากงสีเหมืองแร่ทองคำและกงสีสมาคมลับ ไม่ว่าจะเป็นในแง่ของจำนวนสมาชิก ขนาดพื้นที่ตั้งของกลุ่ม ตลอดจนรูปแบบความสัมพันธ์ของสมาชิก กงสีเหมืองแร่ทองคำและกงสีสมาคมลับเป็นกลุ่มหน่วยการผลิต ประกอบด้วยสมาชิกหลักพันหลักหมื่นคน อย่างกรณีงหลานฟิงที่มีจำนวนสมาชิกมากกว่า 20,000 คน (Jiang Peng 姜朋, 2014: 134) สมาชิกกลุ่มเองก็ไม่ได้มาจากตระกูลเดียวกันหรือเป็นเครือญาติกันทั้งหมด ส่วนกงสีตระกูลมีจำนวนสมาชิกเครือญาติในช่วงเริ่มก่อตั้งกลุ่มจำนวนหลักร้อยคน (Ma Huiyue 马慧玥, 2012: Online) กลุ่มกงสีตระกูลมักเป็นครอบครัวพ่อค้าร่ำรวยชาวจีนโพ้นทะเลที่มีอิทธิพลในสังคม การตั้งกงสีตระกูลมีวัตถุประสงค์เพื่อช่วยเหลือเกื้อกูลกันภายในเครือญาติและสืบทอดประเพณีวัฒนธรรมของตระกูล กงสีตระกูลจึงสะท้อนให้เห็นถึงระบอบศักดินาในวงศ์ตระกูล (宗法制) ที่มีมายาวนานในสังคมจีนได้ชัดเจนกว่ากงสีรูปแบบอื่น อย่างไรก็ดี กลุ่มตระกูลของชาวจีนโพ้นทะเลไม่ได้ใช้คำว่า “กงสี” ต่อท้ายชื่อกลุ่มเพียงอย่างเดียว แต่ยังมีการใช้คำอื่น ๆ เช่น “ฮ่วยก่วน” (会馆) “เจียก่วน” (家馆) “กงฮ่วย” (公会) “ถั่ง” (堂) เป็นต้น หรือใช้ชื่อที่สื่อถึงสถานที่สำคัญของตระกูลอย่าง “จงฉือ” (宗祠) หมายถึง ศาลบรรพชน ในหัวข้อนี้จึงมุ่งไปที่กลุ่มที่ใช้คำว่า “กงสี” (公司) ห้อยท้ายชื่อกลุ่ม เพื่อเป็นตัวแทนนำเสนอภาพภูมิหลังวัฒนธรรมการรวมกลุ่มเครือญาติของชาวจีนในพื้นที่อาณานิคมช่องแคบมาลายู

มาลายูถือเป็นพื้นที่ศูนย์กลางทางเศรษฐกิจที่สำคัญที่มีชาวจีนเข้ามาตั้งถิ่นฐานอยู่เป็นจำนวนมาก ชาวจีนเป็นกลุ่มคนที่มีส่วนสำคัญในการสร้างมาลายูในช่วงที่ยังอยู่ในภายใต้การปกครองของรัฐบาลอาณานิคมอังกฤษ Mills (1960: 235) กล่าวว่า “ความรุ่งเรืองของมาลายูในยุคอาณานิคมอังกฤษมาจากแรงงานชาวจีน” โดยเฉพาะเกาะปีนังที่ถือเป็นจุดยุทธศาสตร์สำคัญในการขับเคลื่อนเศรษฐกิจของมาลายู ปินังเป็นพื้นที่ที่มีตระกูลพ่อค้าชาวจีนหลายกลุ่มตั้งถิ่นฐานอยู่ พ่อค้าชาวจีนจากหลายตระกูลใช้กลุ่มกงสีตระกูลเป็นศูนย์กลางควบคุมการขยายเครือข่ายทางธุรกิจโดยมีสมาชิกในเครือญาติเป็นตัวกลางขับเคลื่อน ในปีหนึ่งพบว่ามีกลุ่มตระกูลเก่าแก่อายุมากกว่าร้อยปีจำนวน 11 ตระกูล (Ma Huiyue 马慧玥, 2012: Online) ใน 11 ตระกูลนี้ มีตระกูลพ่อค้าชาวจีนฮกเกี้ยน 5 ตระกูลใหญ่ หรือที่รู้จักในนาม Big Five โดยได้ก่อตั้งกงสีตระกูลขึ้นในช่วงกลางศตวรรษที่ 19 ได้แก่ กงสี Shi Tek Tong Cheah (世德堂谢公司) ของตระกูล Cheah หรือตระกูลเซี่ย (谢) ก่อตั้งในปี ค.ศ. 1810 กงสี Leong San Tong Khoo (龙山堂邱公司) ของตระกูล Khoo หรือตระกูลชีว (邱) ก่อตั้งในปี ค.ศ. 1835 กงสี Sit Teik Tong Yeoh (植德堂杨公司) ของตระกูล Yeoh หรือตระกูลหย่ง (杨) ก่อตั้งในปี ค.ศ. 1842 กงสี Eng Chuan Tong Tan (颍川堂陈公司) ของตระกูล Tan หรือตระกูลเฉิน (陈) ก่อตั้งในปี ค.ศ. 1851 และกงสี Kew Leong Tong Lim (九龙堂林公司) ของตระกูล Lim หรือตระกูลหลิน (林) ก่อตั้งในปี ค.ศ. 1863 (Wong Yee Tuan, 2013: 67)

กงสีห้าตระกูลใหญ่เข้าไปมีบทบาทในหลากหลายภาคธุรกิจในมาลายู เช่น ขนส่งทางทะเล เกษตรกรรม และการทำเหมืองแร่ดีบุกในพื้นที่ ในช่วงศตวรรษที่ 19 กิจกรรมเหมืองแร่ดีบุกเป็นภาคธุรกิจที่เฟื่องฟูอย่างมากในภูมิภาคคาบสมุทรมาเลย์ โดยมีตระกูลพ่อค้าชาวจีนฮกเกี้ยนในปีนังเป็นผู้ระดมทุน การทำธุรกิจเหมืองแร่ของตระกูลพ่อค้าชั้นนำจากปีนังขยายเครือข่ายไปในหลายพื้นที่มาลายูที่เป็นแหล่งแร่ดีบุกที่สำคัญ เช่น เปรัก (Perak) รวมถึงในอีกหลายประเทศข้างเคียง เช่น อินโดนีเซีย พม่า ไทย เป็นต้น ในระหว่างปี ค.ศ. 1868-1890 พบว่า สิ้นแร่ดีบุกจำนวนมากที่นำเข้าไปปีนังนำเข้ามาจาก

เหมืองแร่ในภูเก็ตและปรักเป็นหลัก ภูเก็ตจึงกลายเป็นหนึ่งพื้นที่ที่มีพหุหมายสำคัญที่มีพ่อค้าจีนฮกเกี้ยนจากปิ่นนังเข้ามาลงทุน ทำกิจการเหมืองแร่ดีบุก มีการเคลื่อนย้ายทุนและแรงงานจำนวนมากมาที่ภูเก็ตและอีกหลายพื้นที่ในภาคใต้อย่าง พังงา ระนอง หรือตรัง กิจการเหมืองแร่ดีบุกส่วนใหญ่เป็นของเครือญาติของห้าตระกูลใหญ่จากปิ่นนัง อาทิเช่น ตระกูล Tan ที่ได้ขยายธุรกิจเหมืองแร่ไปยังภูเก็ตในช่วงปี ค.ศ. 1820 และขยายต่อไปยังพื้นที่ใกล้เคียง ได้แก่ ตรัง และพังงา ภายใต้การสนับสนุนของรัฐบาลไทย รวมถึงตระกูล Yeoh และตระกูล Lim ได้เข้าไปลงทุนทำเหมืองแร่ดีบุกในภูเก็ตเช่นกัน (Wong Yee Tuan, 2007: Online) ด้วยธุรกิจเหมืองแร่จำเป็นต้องใช้แรงงานระดับล่างเป็นจำนวนมาก เหล่ากงสีตระกูลชั้นนำจึงใช้วิธีการจัดหาแรงงานด้วยการเป็นนายหน้าหาแรงงานกสิเอง โดยนำแรงงานจากประเทศจีนมาส่งตามที่ทำการเหมืองแร่ในพื้นที่ต่าง ๆ โดยตรง ธุรกิจการค้าแรงงานกสินี้ทำให้เหล่ากงสีตระกูลเข้าไปเกี่ยวข้องกับกงสีสมาคมลับ

ธุรกิจการค้าแรงงานกสิถือเป็นอีกหนึ่งธุรกิจสำคัญของเหล่ากงสีตระกูลใหญ่ โดยเกิดขึ้นควบคู่กับงานเหมืองแร่และงานเกษตรกรรมที่จำเป็นต้องใช้แรงงานระดับล่างจำนวนมาก ภาคอุตสาหกรรมต่าง ๆ ในภูมิภาคขยายตัวขึ้นพร้อม ๆ กับการต้องการแรงงานระดับล่างจำนวนมากมาตอบสนองการผลิต ตระกูล Khoo เป็นตระกูลที่เข้ามามีบทบาทสำคัญในการเป็นนายหน้าหาแรงงานกสิ มีการส่งเครือญาติในตระกูลไปตั้งสำนักจัดหาแรงงานกสิอยู่ประจำที่เมืองซันโถว (汕头) ของจีน เพื่อทำหน้าที่จัดหาแรงงานและส่งตัวมายังปิ่นนัง มีการสร้างจุดพักเพื่อรับตัวแรงงานกสิโดยเฉพาะที่ปิ่นนังถึงสองแห่ง เมื่อมีแรงงานกสิย่อมต้องมีผืนเพื่อให้แรงงานได้ผ่อนคลาย การผูกขาดธุรกิจค้าฝิ่นกลายเป็นอีกหนึ่งธุรกิจที่สร้างกำไรมหาศาลให้แก่ตระกูลใหญ่ โดยได้กลายมาเป็นแหล่งทุนสำคัญที่ใช้ในการขยายกิจการเหมืองดีบุกและจ้างแรงงานกสิต่อไป กิจการเหมืองแร่ดีบุกเป็นภาคอุตสาหกรรมที่ต้องใช้แรงงานระดับล่างจำนวนมาก เมื่อแรงงานกสิต้องมาอยู่ร่วมกัน ทำงานใช้ชีวิตกินนอนอยู่ในพื้นที่ที่เป็นทั้งเหมืองและที่พักอาศัย ทำให้ชาวจีนนำระบบสมาคมลับมาใช้ในการควบคุมให้แรงงานอยู่ภายใต้การบังคับบัญชา โดยนำข้อบังคับและพิธีกรรมตามแบบสมาคมลับมาใช้ในกงสี สมาคมลับจีนในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ถูกปรับเปลี่ยนวัตถุประสงค์ จากเดิมเพื่อเป้าหมายทางการเมือง กลายมาเป็นเครื่องมือควบคุมระบบการผลิตของเหล่าพ่อค้าชาวจีนโพ้นทะเลจากตระกูลใหญ่ ดังกรณีของสมาคมลับเจี้ยนเต๋อถั่ง (建德堂) หรือ Kian Teik Tong รู้จักในอีกชื่อหนึ่งว่า ต้าป่วงกง (Toa Peh Kong) ในไทยรู้จักในชื่อ อั้งยี่บุณฑำก่ง สมาคมลับ Kian Teik Tong ถูกก่อตั้งขึ้นพร้อม ๆ กับการจัดตั้งธุรกิจแขนงต่าง ๆ ของเหล่าตระกูลใหญ่จากปิ่นนัง เมื่อมีการขยายเครือข่ายธุรกิจไปยังภูมิภาคอื่น ๆ สมาคมลับ Kian Teik Tong ก็จะแตกแขนงสาขาย่อยตามไปในพื้นที่นั้น ๆ ด้วย โดยเฉพาะพื้นที่ที่มีกิจการเหมืองแร่ดีบุก เช่น ภูเก็ต ตรัง เป็นต้น เหล่าหัวหน้าสมาคมลับอั้งยี่จึงไม่เพียงมีความสัมพันธ์เป็นเครือญาติของห้าตระกูลใหญ่ แต่ยังมีอิทธิพลในพื้นที่ในฐานะพ่อค้าคนกลางทุนและหัวหน้าชุมชนจีนในพื้นที่ ตัวอย่างเช่น Tan Lwee จากตระกูล Tan ซึ่งเป็นสมาชิกระดับหัวหน้าของอั้งยี่บุณฑำก่งที่ระนอง Tan ยังเป็นเจ้าของธุรกิจขนส่งและโรงสีข้าวในพื้นที่ รวมถึงมีตำแหน่งในหน่วยงานปกครองของพื้นที่ (Wong Yee Tuan, 2007: Online) การเข้าไปมีบทบาทในกงสีสมาคมลับของกงสีตระกูลใหญ่ไม่เพียงมีประโยชน์ในแง่ของการปกครองแรงงานระดับล่างจำนวนมากให้อยู่ได้บังคับบัญชา กงสีสมาคมลับยังได้กลายมาเป็นเครื่องมือในการพิทักษ์ผลประโยชน์ทางธุรกิจได้อย่างดี ดังจะเห็นได้จากเหตุการณ์วิวาทของกงสีสมาคมลับต่างกลุ่ม ที่มักจะเกิดขึ้นจากการแย่งชิงผลประโยชน์กันระหว่างกัน โดยเฉพาะการแย่งชิงทรัพยากรในการทำเหมืองแร่ซึ่งเป็นปัญหามักเกิดขึ้นบ่อยครั้ง

นอกเหนือจากการขยายเครือข่ายทางธุรกิจในภูมิภาคต่าง ๆ แล้ว การสร้างสายสัมพันธ์อันดีกับชนชั้นปกครองในพื้นที่เป็นอีกวิธีหนึ่งที่เหล่ากงสีตระกูลใหญ่ใช้เพิ่มพูนอำนาจทางธุรกิจ อาทิเช่น Lim Leng Cheak (林宁绰) ผู้นำตระกูล Lim ประสบความสำเร็จจากการร่วมกับกบฏจีนกวางตุ้งทำฟาร์มฝิ่นใน Kulim ช่วงปี ค.ศ. 1886-1891 กรณีของตระกูล Tan ที่ได้ร่วมกับพระยาวิชิตสงครามซึ่งเป็นข้าราชการระดับสูงของเมืองภูเก็ต ผูกขาดธุรกิจค้าฝิ่นครบวงจรของเมืองภูเก็ต เป็นต้น นอกจากนี้ยังมีการสร้างความสัมพันธ์กับชนชั้นนำในพื้นที่ด้วยการแต่งงานเพื่อสร้างเครือข่ายนอกภูมิภาค

ดังกรณีของ Khoo Thean Poh (邱天保) หัวหน้ากงสีตระกูล Khoo ที่ได้ให้บุตรสาวแต่งงานกับพ่อค้าชาวอาเจะห์ (Acehnese) เชื้อสายอาหรับ (Wong Yee Tuan, 2013: 70) หรือกรณี Lim Ang Kee (林红柿) แห่งกงสีตระกูล Lim ที่ได้ให้บุตรสาวแต่งงานกับบุตรชายของพระยาวิชิตสงคราม ข้าราชการระดับสูงเมืองภูเก็ต (Wong Yee Tuan, 2015: 56) การแต่งงานข้ามวัฒนธรรมดังกล่าวสวนทางกับธรรมเนียมปฏิบัติดั้งเดิมของกงสีตระกูลที่ไม่ต้องการให้ลูกหลานชาวจีนแต่งงานกับคนในท้องถิ่น แสดงให้เห็นถึงการให้ความสำคัญต่อการสร้างความแข็งแกร่งทางธุรกิจมากกว่าธรรมเนียมปฏิบัติดั้งเดิม

นอกจากการจัดการให้ลูกหลานในตระกูลแต่งงานกับชนชั้นนำในท้องถิ่นแล้ว กลุ่มกงสีตระกูลใหญ่ยังสนับสนุนให้สมาชิกในตระกูลแต่งงานกับตระกูลจีนโพ้นทะเลชั้นนำด้วยกัน ดังกรณี Khoo Siew Kun (邱绣坤) และ Khoo Siew Soon (邱绣顺) บุตรสาวคนที่สองและคนที่สี่ของ Khoo Seck Chuan (邱石泉) ได้แต่งงานกับ Yeoh Cheng Tek (杨清德) ผู้นำกงสีตระกูล Yeoh นักธุรกิจค้าแร่ดีบุกและพริกไทย ในขณะที่น้องสาวสามคนของ Yeoh Cheng Tek แต่งงานกับสมาชิกตระกูล Khoo และตระกูล Lim นอกจากนี้ยังมีการแต่งงานข้ามกลุ่มภาษาเพื่อขยายเครือข่ายทางธุรกิจให้เติบโตมากยิ่งขึ้น ดังกรณีการแต่งงานของสมาชิกตระกูลจีนฮกเกี้ยนในกลุ่ม Big Five กับสมาชิกตระกูล Foo (胡) และตระกูล Chung (郑) ซึ่งเป็นตระกูลชาวจีนฮกกาซันนำในปิ่นัง (Wong Yee Tuan, 2015: 53-54) การแต่งงานข้ามกลุ่มภาษาและวัฒนธรรมของชาวจีนในโพ้นทะเลก่อให้เกิดเป็นวัฒนธรรมลูกผสมแบบใหม่ ไม่ว่าจะเป็นการสร้าง “กวนซี” หรือความสัมพันธ์ กับบุคคลที่ไม่ได้มีความผูกพันทางสายเลือดและถิ่นกำเนิด ซ้ำยังเป็นบุคคลจากต่างกลุ่มชาติพันธุ์ ซึ่งแตกต่างจากวัฒนธรรมการรวมกลุ่มของชาวจีนโพ้นทะเลในอดีต รวมถึงการเกิดขึ้นของลูกหลานเลือดผสมระหว่างชาวจีนซึ่งส่วนใหญ่เป็นชาวจีนฮกเกี้ยนกับชาวท้องถิ่น เรียกว่า “จีนเปอรานากัน” (Peranakan Chinese) หรือจีนบ้าบ๋า-ย่าหยา¹ กลายเป็นชาวจีนอีกกลุ่มวัฒนธรรมหนึ่งที่มีอัตลักษณ์แตกต่างจากชาวจีนดั้งเดิมในมาตุภูมิ

การแต่งงานข้ามกลุ่มวัฒนธรรมของตระกูลพ่อค้าชาวจีนชั้นนำได้รับความนิยมทั่วพื้นที่คาบสมุทรมาเลย์-อินโด ไปจนถึงพื้นที่ภาคใต้ของไทยและภาคใต้ของพม่า โดยมีวัตถุประสงค์สำคัญเพื่อการเป็นหุ้นส่วนทางธุรกิจและขยายเครือข่ายทางธุรกิจด้วยการสร้างความสัมพันธ์แบบเครือญาติจากการแต่งงาน อย่างไรก็ตาม เมื่อเข้าสู่ต้นศตวรรษที่ 20 กลุ่มกงสีตระกูลชั้นนำไม่อาจหลีกเลี่ยงการเปลี่ยนแปลงครั้งสำคัญได้เช่นเดียวกับกงสีเมืองทองคำบนเกาะบอร์เนียว หลังจากที่ยกเลิกสมาคมลับซึ่งอยู่ภายใต้การควบคุมของกงสีตระกูลใหญ่ต้องล่มสลายไปจากการประกาศใช้กฎหมายควบคุมการรวมกลุ่มสมาคมในปี ค.ศ. 1889 ของรัฐบาลเจ้าอาณานิคมอังกฤษ เหล่ากงสีตระกูลสูญเสียรายได้หลักจากธุรกิจผูกขาดภาษีฝิ่นอันมาจากการบริโภคของแรงงานกสิ รัฐบาลเจ้าอาณานิคมเริ่มเข้ามามีอิทธิพลทางการเมืองในพื้นที่แทนที่ตระกูลพ่อค้าชาวจีน อีกทั้งยังมีการนำเทคโนโลยีตะวันตกแบบใหม่เข้ามาใช้ในภาคธุรกิจและอุตสาหกรรมต่าง ๆ แทนที่เทคโนโลยีแบบเดิมของชาวจีน เหล่ากงสีตระกูลใหญ่จึงไม่สามารถผูกขาดการทำธุรกิจทุกภาคส่วนได้เหมือนอดีต การเปลี่ยนแปลงสำคัญอีกประการหนึ่งของกงสีตระกูล ได้แก่ การเปลี่ยนรูปแบบกลุ่มให้เป็นรูปแบบของบริษัทมากขึ้น หรือก็คือ “กงซือ” (公司) ในความหมายของ company เหล่ากงสีตระกูลใหญ่ของปิ่นังอย่างกงสีตระกูล Khoo (邱) กงสีตระกูล Lim (林) กงสีตระกูล Cheah (谢) กงสีตระกูล Tan (陈) ปรับเปลี่ยนรูปแบบของกลุ่มเป็นบริษัทจำกัด มีโครงสร้างองค์กรตามรูปแบบบริษัทอันประกอบด้วย คณะกรรมการบริษัท คณะกรรมการบริหาร และพนักงานทั่วไป เช่น กรณีของกงสี Leong San Tong Khoo ของตระกูล Khoo ในปี ค.ศ. 1955 ได้จดทะเบียนเป็นสมาคมอย่างเป็นทางการ ต่อมาในปี ค.ศ. 1976 ได้จดทะเบียนเป็นผู้จัดการกองทรัพย์สิน หรือทรัสต์ (Trustee) เพื่อบริหารและจัดการทรัพย์สินของกงสี ลูกหลานในรุ่นหลังจำเป็นต้องจดทะเบียนเป็นสมาชิก

¹ จีนเปอรานากัน (Peranakan Chinese) เป็นคำเรียกลูกหลานชาวจีนเลือดผสมระหว่างจีนและมาลายูที่ถือกำเนิดและอาศัยอยู่ในพื้นที่คาบสมุทรมาเลย์-อินโด ซึ่งประกอบด้วยประเทศมาเลเซีย ประเทศสิงคโปร์ และหมู่เกาะชวา ประเทศอินโดนีเซียโดยลูกหลานเพศชายจะเรียกว่า “บ้าบ๋า” (Baba) ส่วนเพศหญิงจะเรียกว่า “ย่าหยา” (Nyonya)

ขององค์กรจึงจะได้รับผลประโยชน์หรือสวัสดิการต่าง ๆ จากกงสีตระกูล (龙山堂邱公司的演变, n.d.: Online) เป็นต้น แต่ในขณะเดียวกัน การปรับเปลี่ยนกลุ่มกงสีเป็นองค์กรทางธุรกิจที่จัดตั้งขึ้นตามกฎหมายกลายเป็นช่องทางให้เกิดการพิพาททางกฎหมายระหว่างสมาชิกในกลุ่มได้เช่นกัน และโดยส่วนใหญ่แล้วเป็นปัญหาความขัดแย้งทางผลประโยชน์ภายในกลุ่ม ที่สุดท้ายต้องให้ศาลเป็นผู้ตัดสิน

Wong Yee Tuan (2015: 159, 162) ได้พูดถึงความขัดแย้งภายในตระกูลของกลุ่มห้าตระกูลใหญ่ (Big Five) ของปีนัง ซึ่งส่วนใหญ่เกี่ยวกับกรณีพิพาททางธุรกิจ ไม่ว่าจะกรณีพิพาททางธุรกิจกับตระกูลอื่นที่เป็นหุ้นส่วนทางธุรกิจกัน อาทิ เช่น เมื่อปี ค.ศ. 1911 Khoo Hun Yeang จากตระกูล Khoo (邱) ยื่นฟ้อง Khaw Joo Choe จากตระกูล Khaw (许) และหุ้นส่วนอีก 13 คน ในข้อหายกยอกทรัพย์ในเครือข่ายธุรกิจที่ร่วมลงทุนในสิงคโปร์ ทั้งที่สองตระกูลนี้มีเคยความสัมพันธ์อันดีผ่านการจับคู่สมรสของลูกหลาน นอกจากนี้ยังมีกรณีพิพาทภายในตระกูลเดียวกัน อาทิเช่นกรณีที่เกิดขึ้นในปี ค.ศ. 1913 Yeoh Paik Tatt จากตระกูล Yeoh (杨) ยื่นฟ้องประธานและคณะกรรมการกองทรัพย์สินของกงสีตระกูล Yeoh จากการบริหารจัดการสินทรัพย์ของกงสีผิดพลาด ซึ่งสุดท้ายพบว่ามีการถ่ายโอนทรัพย์สินของตระกูลไปยังประเทศจีน ความขัดแย้งภายในกลุ่มตระกูลเครือญาติไม่เพียงทำให้ต้องสูญเสียหุ้นส่วนทางธุรกิจ แต่ยังบั่นทอนความแข็งแกร่งของกลุ่มธุรกิจภายในเครือญาติด้วยกัน ประกอบกับความเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจและการเมืองตามยุคสมัย อำนาจทางเศรษฐกิจของกลุ่มตระกูลใหญ่เก่าแก่ค่อย ๆ ถูกแทนที่ด้วยรัฐบาลอาณานิคมและกลุ่มตระกูลนักธุรกิจชาวจีนที่เข้ามาตั้งถิ่นฐานใหม่ในพื้นที่

วิเคราะห์ภาพสะท้อน “กวนซี” ใน “กงสี”

จากภูมิหลังกลุ่มกงสีของชาวจีนในแต่ละรูปแบบ จะเห็นได้ว่า “กงสี” เป็นการรวมกลุ่มเป็นองค์กรเพื่อเป้าหมายทางธุรกิจ โดยมี “ความสัมพันธ์” หรือ “กวนซี” (关系) ที่โยงใยสมาชิกในองค์กรเป็นจุดเด่นสำคัญ ดังจะเห็นได้จากการกำหนดเงื่อนไขการรวมกลุ่ม ไม่ว่าจะเป็นเครือญาติเดียวกัน ถิ่นบ้านเกิดเดียวกัน พูดภาษาเดียวกัน ฯลฯ การเลือกผู้ที่จะมาเป็นส่วนหนึ่งในการขับเคลื่อนองค์กรทางธุรกิจของชาวจีนจึงมักเริ่มต้นจากคนมีความเชื่อใจกันอยู่แล้วจากความสัมพันธ์ที่ใกล้ชิดกันภายในครอบครัว ก่อนจะขยายขอบเขตไปยังคนรู้จักในความสัมพันธ์รูปแบบอื่น ๆ เพื่อให้ได้จำนวนสมาชิกที่มากพอสำหรับการสร้างองค์กร Yen Ching-hwang (2013: 135-137) เรียกสิ่งนี้ว่า “Xinyong” (trust) (ภาษาจีนเขียนได้ว่า “信用” ออกเสียงว่า “ซินย่ง”) แปลเป็นภาษาไทยจะหมายถึง “ความเชื่อใจ” Yen ได้อ้างถึงข้อวิเคราะห์ที่นักสังคมวิทยาทั้งฝั่งตะวันตกและฝั่งตะวันออกส่วนใหญ่เห็นพ้องกันว่า “trust” หรือ “Xinyong” เกิดขึ้นได้จากสายสัมพันธ์ทางสายเลือดและเครือญาติระหว่างบุคคล รวมไปถึงสายสัมพันธ์จากถิ่นกำเนิดร่วมกัน ความสัมพันธ์ทางสังคมจึงถือเป็นรากฐานสำคัญของความสัมพันธ์ทางธุรกิจในวัฒนธรรมของชาวจีน คำนิยมดังกล่าวนี้ ชาวจีนได้รับอิทธิพลมาจากหลักปรัชญาสำนักขงจื๊อ โดยมีขงจื๊อเป็นผู้บุกเบิกแนวคิดการสร้างความปลอดภัยในความสัมพันธ์ระหว่างบุคคล หรือ “เหรินจีกวนซี” (人际关系) โดยมีการกำหนดคู่ความสัมพันธ์ทางสังคมในรูปแบบต่าง ๆ ภายใต้พื้นฐานของความสัมพันธ์ระดับครอบครัว ขงจื๊อเชื่อว่า หากคนในสังคมปฏิบัติต่อกันตามสถานภาพที่ตนเป็นด้วยความมีมนุษยธรรม ย่อมนำไปสู่การสร้างความสัมพันธ์อันดีระหว่างบุคคลในสังคม เมื่อสังคมดี การเมืองก็จะดีตามไปด้วย เช่นเดียวกับการบริหารธุรกิจ

แม้ว่าแนวคิดขงจื๊อจะเป็นหลักปรัชญาการปกครอง แต่การปกครองที่ว่าเริ่มต้นจากการปกครองภายในครอบครัว การปกครองที่มีเสถียรภาพในระดับครอบครัวย่อมส่งผลไปสู่การปกครองที่มีเสถียรภาพในระดับรัฐ สังคมจีนเป็นสังคมที่ให้ความสำคัญกับสถาบันครอบครัว การปกครองระบอบศักดินาในวงศ์ตระกูล (宗法制) จึงเข้าไปมีอิทธิพลต่อชนชาติจีนในทุกระดับชั้น ในระดับครอบครัว ผู้เป็นบิดามีสิทธิและอำนาจใหญ่สุดในตระกูล ลูกชายคนโตเป็นผู้รับตำแหน่งสืบต่อหัวหน้าตระกูลต่อบิดา เช่นเดียวกับชนชั้นปกครอง บุตรชายคนโตที่เกิดจากชายาเอกของจักรพรรดิเป็นผู้สืบทอดตำแหน่งประมุข

ของประเทศองค์ต่อไป การปฏิบัติตนตามสถานภาพทางสังคมที่ตนเป็นจึงถือเป็นคุณธรรมสำคัญของการเป็นสมาชิกของสังคม ขงจื๊อให้ความสำคัญกับการกำหนดสถานภาพของคนในสังคมตามลำดับชั้น ได้แก่ กษัตริย์ ขุนนาง บิดา บุตร โดยเริ่มต้นจากชุดความสัมพันธ์ทางสายเลือด ไปสู่ความสัมพันธ์ระหว่างผู้ปกครองกับผู้ใต้ปกครอง ผู้ใดถือกำเนิดขึ้นในสถานภาพทางสังคมแบบใดก็ต้องปฏิบัติตามระเบียบทางสังคมที่กำหนดไว้ แนวคิดดังกล่าวนำไปสู่การจับคู่ความสัมพันธ์ทางสังคมที่เรียกว่า หลักความสัมพันธ์ทั้งสาม (三大轮) ได้แก่ ผู้ปกครองและผู้ใต้ปกครอง บิดาและบุตรชาย พี่ชายและน้องชาย คู่ความสัมพันธ์ทั้งสามคู่นี้มีพื้นฐานจากความสัมพันธ์สายเลือดในตระกูล สถานภาพของขุนนางสามารถเปรียบได้กับประชาชน ภายใต้การปกครองของกษัตริย์ อำนาจของบิดาก็สามารถเปรียบได้กับอำนาจกษัตริย์ในระดับตระกูล ขงจื๊อยังให้ความสำคัญกับคู่ความสัมพันธ์ระหว่างพี่ชายกับน้องชายด้วย เนื่องจากสถานภาพของพี่ชายคนโตเป็นหลักประกันในการสืบทอดวงศ์ตระกูลตามรูปแบบการปกครองระบอบศักดินาในวงศ์ตระกูล ดังนั้น บทบาทและอำนาจหน้าที่ของผู้เป็นกษัตริย์ ผู้เป็นบิดา และผู้เป็นพี่ชายคนโต เป็นปัจจัยสำคัญที่ทำให้วงศ์ตระกูลและประเทศยังคงดำรงอยู่ต่อไปได้ การกำหนดคู่ความสัมพันธ์ส่งผลให้การปฏิบัติตามระเบียบสังคมระหว่างคู่ความสัมพันธ์แตกต่างไปตามสถานภาพทางสังคมที่ติดตัวมาตั้งแต่กำเนิด หลักความสัมพันธ์ทั้งสาม (三大轮) ได้กลายเป็นรากฐานสำคัญในต่อยอดและพัฒนาไปสู่หลักปรัชญาอื่น ๆ ของสำนักขงจื๊อ ได้แก่ “หลักความสัมพันธ์ทั้งห้า” (五伦) ของเมิ่งจื๊อ (孟子) ซึ่งเพิ่มคู่ความสัมพันธ์มาอีก 2 คู่ ได้แก่ สามัคคีภรรยา เพื่อนกับเพื่อน และ“สามหลักห้าคุณธรรม” (三纲五常) ของต่งจิ้งชู่ (董仲舒) ตัวแทนนักคิดสำนักขงจื๊อใหม่

ขงจื๊อกำหนดระเบียบทางสังคมโดยยึดจากรูปแบบสถานภาพของแต่ละคู่ความสัมพันธ์ หลักคุณธรรมที่กษัตริย์ปฏิบัติต่อขุนนางย่อมแตกต่างจากสิ่งที่ขุนนางต้องปฏิบัติต่อกษัตริย์ เช่นเดียวกับหลักคุณธรรมที่บิดาพึงปฏิบัติต่อบุตรย่อมต่างจากสิ่งที่บุตรพึงกระทำต่อบิดา ระเบียบทางสังคมที่สร้างความปรองดองสมานฉันท์ให้เกิดกับความสัมพันธ์ระหว่างบุคคล ได้แก่ หลักมนุษยธรรม หรือ “เหริน” (仁) ทั้งนี้การขัดเกลาผู้คนในสังคมให้มีระเบียบและสามัคคีเป็นหนึ่งในเดียวตามแนวคิดของขงจื๊อนั้นไม่ได้มีเพียงแค่หลักมนุษยธรรมซึ่งเป็นทัศนคติอันดีงามภายในจิตใจเพียงอย่างเดียว แต่ต้องควบคู่กับการแสดงออกมามากผ่านพฤติกรรมเชิงสัญลักษณ์ด้วย หลักคุณธรรมดังกล่าวเรียกว่า “หลี่” (礼) หรือจารีตธรรม ซึ่งครอบคลุมพิธีกรรม มารยาท และความประพฤติอันเหมาะสม (สุวรรณ สภาอนันท์, 2562: 132) “หลี่” ตามทัศนะของขงจื๊อมองว่าเปรียบเสมือนกฎระเบียบที่ควบคุมพฤติกรรมที่แสดงออกภายนอก หากผู้คนไม่ปฏิบัติตามจารีตประเพณีก็จะทำให้สังคมไร้ระเบียบ ขงจื๊อมองว่าคุณธรรมทั้งสองจะต้องเกิดควบคู่ไปด้วยกันและผสมผสานเป็นหนึ่งเดียว คำสอนของขงจื๊อที่ปรากฏในคัมภีร์หลุนอี่วมากมายแสดงให้เห็นได้อย่างชัดเจนถึงความสัมพันธ์กันระหว่าง “เหริน” และ “หลี่” ตัวอย่างเช่น ในคู่ความสัมพันธ์ระหว่างบิดาและบุตร หลักมนุษยธรรมพื้นฐานภายในครอบครัวอย่าง “เซี่ยว” (孝) หรือความกตัญญูต่อบิดามารดา ต้องแสดงออกผ่านจารีตธรรม ไม่ว่าจะเป็นการดูแลบิดามารดา การทำพิธีศพและพิธีบูชาเซ่นไหว้ ล้วนเป็นการแสดงออกถึงความกตัญญูซึ่งถือเป็นหนึ่งในหลักมนุษยธรรม ในขณะที่คู่ความสัมพันธ์ระหว่างกษัตริย์กับขุนนาง หรือผู้ปกครองกับผู้ใต้ปกครอง จำเป็นต้องใช้จารีตธรรมมาควบคุมการปฏิบัติซึ่งกันและกันเช่นกัน ผู้ปกครองจำเป็นต้องปฏิบัติต่อผู้ใต้ปกครองด้วยเมตตาธรรม ไม่กระทำต่อผู้ใต้บังคับบัญชาด้วยความโหดร้ายป่าเถื่อน ส่วนผู้ใต้ปกครองก็ต้องปฏิบัติต่อผู้ปกครองด้วยหลักมนุษยธรรมที่เรียกว่า “จง” (忠) หรือความจงรักภักดี

กลุ่มกงสีเกิดขึ้นจากการรวมตัวของชาวจีนภายใต้รากฐานของความสัมพันธ์แบบครอบครัว การรวมเป็นกลุ่มองค์กรใหญ่สามารถเปรียบเทียบได้กับครอบครัวขนาดใหญ่ที่จำเป็นต้องมีการจัดระเบียบสังคม การปกครองภายในกงสีจึงเปรียบได้กับการปกครองภายในครอบครัวที่จำเป็นต้องมีความสัมพันธ์แบบลำดับชั้น โดยยังคงยึดระบอบศักดินาครอบครัวเหมือนครั้งที่ยังใช้ชีวิตอยู่มาตุภูมิ ในหัวข้อนี้นี้จะใช้หลักความสัมพันธ์ทั้งสาม (三大轮) ของขงจื๊อ ได้แก่ คู่ความสัมพันธ์ระหว่างผู้ปกครองกับผู้ใต้ปกครอง บิดากับบุตรชาย พี่ชายกับน้องชาย ประกอบการวิเคราะห์ภาพสะท้อน “กวนซี” (关系) หรือ ความสัมพันธ์ทางสังคมของสมาชิกในกงสีทั้งสามรูปแบบดังที่กล่าวไว้ในหัวข้อก่อนหน้า ซึ่งจะให้เห็นถึงหลักคุณธรรมที่เกิดขึ้นระหว่างคู่ความสัมพันธ์ผ่านกงสีแต่ละรูปแบบ

1. กงสีเหมืองแร่ทองคำบนเกาะบอร์เนียว: ภายใต้ความสัมพันธ์ระหว่างผู้ปกครอง-ผู้ใต้ปกครอง

ความสัมพันธ์ระหว่างผู้ปกครองกับผู้ใต้ปกครองสามารถเปรียบได้กับความสัมพันธ์ระหว่างกษัตริย์ (君) กับขุนนาง (臣) ตามแนวคิดของขงจื้อ คู่ความสัมพันธ์ดังกล่าวพัฒนามาจากคู่ความสัมพันธ์ระดับครอบครัว กรณีของกลุ่มกงสีเหอซุนกับกงสีหลานฟิง แม้จะมีผู้ตีความลักษณะกลุ่มกงสีในสถานะการเป็นกลุ่มการปกครองที่มีอำนาจอธิปไตยเป็นของตนเอง แต่การกำหนดเงื่อนไขความสัมพันธ์ทางสังคมของสมาชิกก็เหมือนการตั้งเอาคนที่มีความสัมพันธ์ใกล้ชิดกันอยู่แล้วมาอยู่ในกลุ่มองค์กรเดียวกัน ให้ความเชื่อใจเสมือนเป็นครอบครัวเดียวกัน ดังกรณีกงสีหลานฟิง ซึ่งมีสมาชิกเป็นชาวจีนฮากกาทั้งหมด หากพิจารณาจากเงื่อนไขด้านถิ่นกำเนิด สมาชิกของกงสีล้วนมาจากอำเภอเหมยเสียนและอำเภอต้าปู้ เมื่อพิจารณาจากตระกูลแซ่ ชาวจีนฮากกาจากสองพื้นที่นี้มาจากสามตระกูลเป็นส่วนใหญ่ ประกอบด้วย ตระกูลซ่ง (宋) จากเหมยเสียน ตระกูลหลิว (刘) และตระกูลเจียง (江) (Tian Rukang 田汝康, 1987: 63) แสดงให้เห็นว่า กลุ่มคนเหล่านี้เป็นเครือญาติกันหรือรู้จักกันอยู่แล้ว เมื่อต้องมารวมกลุ่มเป็นกงสีนอกมาตุภูมิก็ย่อมต้องนำระบอบศักดินาในวงศ์ตระกูลมาใช้ในกงสี

กงสีเหมืองทองคำบนเกาะบอร์เนียวแต่ละแห่งมีการจัดตั้งองค์กรฝ่ายปกครองเพื่อทำหน้าที่บริหารงานภายในกงสีที่สมาชิกทั้งหมดอยู่ภายใต้การปกครองของ “จ่งทิง” (总厅) ซึ่งถือเป็นองค์กรในระดับสั่งการที่มีอำนาจสูงสุดของกงสี ผู้เป็นหัวหน้าสูงสุดของ “จ่งทิง” เรียกว่า “ปู้” (伯) แปลว่า ลุง หรือ “ต้าเกอ” (大哥) หรือ “ไท่เกอ” (太哥) แปลว่า พี่ใหญ่ ในกรณีกงสีหลานฟิง คนในกงสีรู้จัก “หลัวฟิงปู้” (罗芳伯) ในฐานะของผู้ก่อตั้งกงสีและมีเป็นผู้มีอำนาจสูงสุดใน “จ่งทิง” ของกงสีหลานฟิง บ้างก็เรียกว่า “หลัวต้าเกอ” (罗大哥) ทั้งที่หลัวมีนามจริงว่า “หลัวฟิงไป” (罗芳柏) (Huang Jianchun 黄建淳, 2010: 609) จะเห็นได้ว่า “จ่งทิง” เปรียบได้กับสถานะกษัตริย์ (君) หรือผู้ปกครองสูงสุด ส่วนผู้ที่อยู่ตำแหน่งรองลงมาเปรียบได้กับสถานะขุนนาง (臣) หรือผู้ใต้ปกครอง แต่ในขณะเดียวกัน การนำคำนับลำดับญาติเรียกหัวหน้าสูงสุดของกงสี ยิ่งแสดงให้เห็นถึงโครงสร้างของกลุ่มที่มีพื้นฐานมาจากกลุ่มครอบครัว นอกจากนี้ ในแต่ละกงสียังมีการกำหนดเงื่อนไขทางสายเลือดและถิ่นกำเนิดเป็นคุณสมบัติหลักของสมาชิกใน “จ่งทิง” กรณีของกงสีหลานฟิง หลัวฟิงปู้ได้ตั้งกฎให้ชาวจีนฮากกาจากอำเภอเจียอิ่ง (嘉应) เท่านั้นที่จะดำรงตำแหน่ง “ต้าเกอ” หรือตำแหน่งหัวหน้าสูงสุดของ “จ่งทิง” ได้ ส่วนตำแหน่ง “จ่งทิงผู้ไถ่เหริน” (总厅副头人) ซึ่งเป็นตำแหน่งระดับหัวหน้าที่มีอำนาจรองลงมากำหนดให้เป็นชาวอำเภอต้าปู้ เช่นเดียวกับกงสีเหอซุน ตำแหน่งหัวหน้าสูงสุดของกงสี “เหอซุนจ่งทิง” (和顺总厅) มาจากการเลือกของหัวหน้าสูงสุดของแต่ละกงสีกลุ่มในพันธมิตร นอกจากนี้ ในกลุ่มผู้นำระดับรองจากผู้นำสูงสุดของ “จ่งทิง” ทั้ง 13 คน จะต้อง มี 11 คนมาจากตระกูลอู๋ (吴) ตระกูลจาง (张) และตระกูลหวัง (王) สมาชิกของกงสีเหอซุนล้วนเป็นชาวอำเภอฮุ่ยไหล (惠来) และอำเภอหลู่เฟิง (陆丰) ที่มาจากสามตระกูลข้างต้น (Tian Rukang 田汝康, 1987: 70) กงสีเหมืองทองคำบนเกาะบอร์เนียวเกิดขึ้นเพื่อผลประโยชน์ทางการผลิต ในขณะเดียวกันก็สะท้อนให้เห็นถึงความสัมพันธ์ทางสังคมที่ใกล้ชิดกันอยู่แล้วของคนในกลุ่มกงสีได้อย่างชัดเจน ซึ่งไม่ต่างไปจากการอยู่ร่วมกันภายในครอบครัว เพียงแต่กงสีเสมือนเป็นครอบครัวที่มีสมาชิกรับพันนับหมื่นคนอยู่ร่วมกัน รูปแบบการปกครองจึงย่อมต้องขยายใหญ่จนเทียบเท่าการปกครองของรัฐขนาดย่อม

“จ่งทิง” (总厅) ถือว่าเป็นผู้ปกครองสูงสุดของกงสี งานบริหารจัดการต่าง ๆ ผลประโยชน์ภายในกงสีขึ้นอยู่กับ การตัดสินใจของคณะผู้บริหารของ “จ่งทิง” สำหรับ “เหอซุนจ่งทิง” ทำหน้าที่ตัดสินใจกำหนดนโยบายด้านต่าง ๆ ที่จะใช้ทั้งภายในและภายนอกกงสี ประสานความสัมพันธ์ระหว่างกลุ่มกงสี รับผิดชอบจัดการด้านการเงิน จัดสรรทรัพยากรที่จำเป็น และปกป้องทรัพยากรส่วนรวมของกงสี ส่วนกิจการต่าง ๆ ภายในกงสีย่อยในกลุ่มพันธมิตรสามารถดำเนินได้โดยอิสระ ไม่จำเป็นต้องเป็นทำเหมืองทองคำของแต่ละกลุ่มกงสี รวมถึงหากมีสมาชิกในกงสีเสียชีวิตหรือกระทำความผิดสามารถตัดสินชี้ขาดได้โดยหัวหน้าสูงสุดของกงสีนั้น ๆ เว้นแต่กิจกรรมนั้น ๆ จะเกี่ยวข้องกับความสัมพันธ์ระหว่างกงสีในกลุ่มพันธมิตร ซึ่งต้องส่งต่อให้ “จ่งทิง” เป็นผู้ดำเนินการ เช่นเดียวกับ “จ่งทิงต้าเกอ” (总厅大哥) ของกงสีหลานฟิง ซึ่งมีหลัวฟิงปู้ (罗芳伯) ดำรง

ตำแหน่งหัวหน้าสูงสุดของ “จ่งทิงต้าเกอ” หลังจากหลัวฟ่งปั๋วเสียชีวิตลงในปี ค.ศ. 1795 ตำแหน่งผู้นำสูงสุดถูกส่งต่อให้ผู้นำรุ่นถัดไป “จ่งทิงต้าเกอ” มีหน้าที่หลักในการดูแลจัดการด้านการเงินของกงสีและงานควบคุมให้กงสีมีความเป็นระเบียบ ไม่ว่าจะเป็นการกำหนดระเบียบกฎระเบียบต่าง ๆ ตัดสินและลงโทษสมาชิกเมื่อกระทำความผิด ประสานความเข้าใจระหว่างสมาชิกเมื่อเกิดปัญหาความขัดแย้ง ปกป้องผลประโยชน์ของกงสีไม่ให้คนภายนอกเข้ามารุกรานแทรกแซง ฯลฯ (Jiang Peng 姜朋, 2014: 134) หน้าที่หลักของ “จ่งทิง” ก็คือการบริหารจัดการในกิจการต่าง ๆ ของกงสีดำเนินไปได้ โดยให้ความสำคัญกับผลประโยชน์ของกงสีของกลุ่มตนมากที่สุด แม้ว่าความสัมพันธ์ของสมาชิกภายในกงสีจะเสมือนครอบครัวเดียวกัน แต่ความสัมพันธ์ระหว่างต่างกงสีกลับเต็มไปด้วยความขัดแย้ง แต่ละกงสีต่างต้องการปกป้องพื้นที่ผลประโยชน์ของกลุ่มตนเป็นหลัก

เหตุการณ์การสู้รบระหว่างกงสีสะท้อนให้เห็นถึงการแสดงออกถึงความเคารพเชื่อฟังต่อหัวหน้าสูงสุดของกงสีได้เป็นอย่างดี กรณีกงสีเหอซุ่น ภายในกงสีมีกองกำลังติดอาวุธอยู่ประจำการโดยเฉพาะ สมาชิกที่ทำหน้าที่เป็นกองกำลังติดอาวุธก็คือเหล่าแรงงานเหมืองแร่ ยามที่สถานการณ์ปกติ กองกำลังติดอาวุธมีหน้าที่ลาดตระเวนปกป้องเขตพื้นที่ที่กงสี ยามเกิดการสู้รบระหว่างกงสี แรงงานเหมืองแร่ทั้งหมดเปลี่ยนบทบาทเป็นกองทัพทหารพร้อมรบ รวมไปถึงกลุ่มสมาชิกที่ถูกจ้างมาทำงานนอกเหมืองงานเหมืองแร่ เช่น เกษตรกร คนฆ่าสัตว์ แรงงานดองเหล้า เป็นต้น สมาชิกกลุ่มนี้จะเข้าร่วมทัพทหารของกงสีทันทีที่มีศึกสู้รบ กงสีเหอซุ่นมีสมาชิกของกองกำลังติดอาวุธประจำกงสีมากกว่า 3,000 คน หากสมาชิกระดับ “ซินเค่อ” (新客) ซึ่งเป็นสมาชิกใหม่ของกงสี เข้าร่วมการสู้รบจนชนะจะได้รับโบนัสกำไรจากผลประโยชน์ของกงสี ทั้งที่โดยปกติจะไม่มีสิทธิ์ในผลประโยชน์ดังกล่าว (Tian Rukang 田汝康, 1987: 71) ด้วยการนำของผู้บัญชาการทัพที่ถูกเลือกมาเพื่อทำศึกสู้รบ โดยเฉพาะ เหล่าสมาชิกที่อยู่ในกองกำลังต่างพร้อมใจที่จะถอดบทบาทหน้าที่การงานประจำเป็นทหารสู้รบปกป้องผลประโยชน์ของกงสีอย่างพร้อมเพรียง ขงจื้อกล่าวถึงคุณธรรมที่คู่สัมพันธ์ระหว่างผู้ปกครอง-ผู้ใต้ปกครองควรปฏิบัติต่อกันไว้ในตอนหนึ่งของคัมภีร์หลุนอี้ว่า “ผู้ปกครองพึงใช้ขุนนางตาม ‘หลี่’ ขุนนางพึงรับใช้ผู้ปกครองด้วยความซื่อสัตย์ภักดี” (สุวรรณา สถาอานันท์, 2556: 56) (君使臣以礼, 臣事君以忠) “หลี่” ที่สะท้อนออกจากเหตุการณ์นี้ไม่ใช่จารีตพิธีกรรม แต่เป็นการตอบแทนผู้ใต้ปกครองที่ทำความดีความชอบด้วยการให้รางวัลตอบแทนถือเป็นการใช้ “หลี่” ของผู้ปกครองได้เช่นกัน ผู้ใต้ปกครองจึงพร้อมที่จะปฏิบัติตามคำสั่งของผู้บังคับบัญชาด้วยความภักดี

2. กงสีสมาคมลับ: ภายใต้ความสัมพันธ์ระหว่างพี่ชาย-น้องชาย

ความสัมพันธ์ระหว่างพี่กับน้องเป็นความสัมพันธ์ที่เริ่มต้นจากความสัมพันธ์ทางสายเลือดระหว่างสมาชิกในครอบครัว ความสัมพันธ์ระหว่างพี่กับน้องตามทัศนคติของขงจื้อจะเน้นไปที่ “พี่ชาย” (兄) กับ “น้องชาย” (弟) เนื่องจากเกี่ยวข้องกับ การสืบตระกูลให้ยังคงดำรงต่อไปในอนาคต สถานภาพของผู้เป็น “พี่ชาย” ยังเปรียบได้กับสถานภาพของ “ผู้ปกครอง” ในขณะที่สถานภาพของ “น้องชาย” เปรียบได้กับสถานภาพของ “ผู้ใต้ปกครอง” เช่นกัน การที่ผู้ใต้ปกครองปฏิบัติต่อผู้ปกครองด้วยคุณธรรมความซื่อสัตย์ภักดีย่อมเป็นไปในบริบทเดียวกับกับการที่น้องชายปฏิบัติต่อพี่ชายด้วยความรักและเคารพเชื่อฟัง ในกงสีที่เป็นหน่วยการผลิตจึงใช้วิธีการกระตุ้นให้สมาชิกรู้สึกเป็นส่วนหนึ่งขององค์กรด้วยการสร้างความสัมพันธ์เสมือนพี่น้องขึ้นมา เรียกว่า ระบบพี่น้องร่วมสาบาน (sworn brotherhood) ความสัมพันธ์แบบพี่น้องช่วยยึดโยงสมาชิกต่างสายเลือดกันให้เป็นปึกแผ่นมากยิ่งขึ้น

ระบบพี่น้องร่วมสาบานนี้มีต้นกำเนิดมาจากกลุ่มสมาคมลับ “เทียนตี้ฮู่” ในจีน สำหรับที่มาของสมาคมลับ “เทียนตี้ฮู่” นั้นยังไม่เป็นที่แน่ชัด กลุ่มแรกเชื่อว่า “เทียนตี้ฮู่” เกิดขึ้นในช่วงคังซีปีที่ 13 (康熙十三年) (ค.ศ. 1674) โดยการรวมกลุ่มของพระสงฆ์ 5 รูป จากวัดเซ้าหลิน เมืองฝูเจี้ยน มณฑลฝูเจี้ยน (福建莆田少林寺) ร่วมกับเฉินจิ้นหนาน (陈近南)

และสมาชิกที่มีอุดมการณ์เดียวกันสาบานตัวเป็นพี่น้อง พร้อมสาบานจะร่วมมือต่อต้านราชวงศ์ชิง (Zhu Yuyou 朱育友, 1988: 83) กลุ่มที่สองเชื่อว่าสมาคมลับจีนถูกก่อตั้งขึ้นโดย เจิ้งเฉิงกง (郑成功) โดยหลังจากเจิ้งเฉิงกงแย่งชิงเกาะไต้หวันมาจากฮอลันดาสำเร็จ ได้มีการจัดตั้งกองกำลังขึ้นมาใหม่เพื่อเตรียมสู้รบกับราชสำนักชิง เจิ้งและเหล่าทหารได้สาบานตัวเป็นพี่น้องกัน มีการดื่มเลือดร่วมสาบาน ตั้งปณิธานที่จะโค่นล้มราชสำนักชิงหรือฟื้นฟูราชวงศ์หมิง (Lin Jianxiu 林建秀, 2017: 37) ธรรมเนียมการสาบานเป็นพี่น้องของกลุ่มสมาคมลับได้รับแรงบันดาลใจมาจากสุดยอดวรรณกรรมจีน 2 เรื่อง ได้แก่ ซานกั๋วเหียนอี้ (《三国演义》) หรือสามก๊ก และซุ่ยหู่จ้วน (《水浒传》) หรือซ้องกั๋ง ในเรื่องสามก๊กมาจากเหตุการณ์การสาบานเป็นพี่น้องกันในสวนทอระหว่างหลิวเป่ย์ (刘备) หรือเล่าปี่ กวนอู๋ (关羽) หรือกวนอู และจางเฟย (张飞) หรือเตียวหุย ส่วนเรื่องซ้องกั๋ง หรือที่รู้จักในอีกชื่อหนึ่งว่า “108 ผู้กล้าเขาเหลียนซาน” จากเหตุการณ์ทำพิธีเป็นพี่น้องร่วมสาบานกันของเหล่ากบฏจำนวน 108 คนที่กลุ่มตัวกันที่ริมแม่น้ำบนเขาเหลียนซานเพื่อต่อต้านราชสำนัก (Mak Lau-Fong, 1975: 55) นอกจากนี้ คำว่า “หงเหมิน” (洪门) ซึ่งเป็นอีกชื่อหนึ่งของสมาคมลับ “เทียนตี้ฮู่ยี่” ยังสะท้อนให้เห็นความเป็นครอบครัวเดียวกันของสมาชิกในกลุ่ม คำว่า “หง” (洪) มาจากชื่อปี่รัชศกหงอู่ (洪) แห่งจักรพรรดิหงอู่ผู้ก่อตั้งราชวงศ์หมิง คำว่า “เหมิน” (门) มาจาก “จยาเหมิน” (家门) แปลได้ว่าประตูบ้าน คำว่า “หงเหมิน” จึงหมายถึง ครอบครัวหง (洪家) ครอบครัวในที่นี้หมายถึง ผู้ที่เข้ามาเป็นสมาชิกของสมาคมลับ ไม่ว่าจะมิสสถานภาพใด เมื่ออยู่ร่วมในกลุ่มล้วนถือเป็นพี่น้อง (兄弟) (Lin Jianxiu 林建秀, 2017: 36) เมื่อสมาคมลับถูกก่อตั้งขึ้นในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้จึงได้รับอิทธิพลจากประเพณีสาบานตนเป็นพี่น้องกันของสมาชิกในกลุ่มมาด้วย หากแต่ค่อย ๆ ปรับเปลี่ยนวัตถุประสงค์ของการรวมกลุ่มมาขึ้นเพื่อพิทักษ์ผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจของกลุ่มตัวเองมากกว่าจะเป็นเป้าหมายเพื่อโค่นล้มราชวงศ์ชิงดังในอดีต

กลุ่มมกสีของชาวจีนโพ้นทะเลมีปรากฏการณ์การจัดการองค์กรและประเพณีเฉพาะกลุ่มบางอย่างที่ถือว่าได้รับอิทธิพลมาจากระบบพี่น้องร่วมสาบานของสมาคมลับ “เทียนตี้ฮู่ยี่” โดยตรง ในแง่ของการจัดองค์กร ผู้ที่ถือเป็นหัวหน้าสูงสุดของมกสีจะถูกเรียกว่า “ต้าเกอ” (大哥) หรือพี่ใหญ่ ดังเช่นมกสีหลานฟิง หลัวฟิงปู้ผู้เป็นหัวหน้าสูงสุดของมกสีหลานฟิง แต่คนในมกสีจะเรียกหลัวว่า “ต้าเกอ” (大哥) แทนที่จะใช้นามเรียกตำแหน่งหัวหน้า ซึ่งการเรียกหัวหน้าสูงสุดว่า “ต้าเกอ” (大哥) นั้นเป็นธรรมเนียมที่ปรากฏในสมาคมลับ “เทียนตี้ฮู่ยี่” มาอย่างยาวนาน (Zhu Yuyou 朱育友, 1988: 85) เช่นเดียวกับมกสีอี้ชิ่ง (义兴公司) และมกสีไห่ซัน (海山公司) ซึ่งใช้นามเรียก “พี่ชาย” ในการเรียกสมาชิกมกสีระดับหัวหน้าที่มีอิทธิพลมากที่สุด ได้แก่ “ต้าเกอ” (大哥) หรือพี่ใหญ่ เป็นตำแหน่งหัวหน้าสูงสุด “เอ๋อร์เกอ” (二哥) หรือพี่สอง “ซันเกอ” (三哥) หรือพี่สาม เป็นตำแหน่งหัวหน้าในระดับรองลงมา (Wang Guoping 王国平, 1993: 45) เช่นเดียวกับสมาคมลับฮังยี่ในไทย ในบันทึกเอกสารทางการเมืองสมัยรัชกาลที่ 3 ของไทย มีการนำชื่อเรียกตำแหน่งหัวหน้าสูงสุดมาเรียกมกสีสมาคมลับว่า “ตัวเหี้ย” เป็นสำเนียงแต้จิ๋วของคำว่า “ต้าซยง” (大兄) มีความหมายเดียวกับ “ต้าเกอ” (大哥) แปลว่า พี่ใหญ่ เช่นกัน และมีการเรียกหัวหน้าระดับรองว่า “เอ๋อร์เกอ” (二哥) และ “ซันเกอ” (三哥) ออกเสียงสำเนียงแต้จิ๋วว่า “ยี่เฮีย” และ “ซาเฮีย” เช่นเดียวกับมกสีสมาคมลับในพื้นที่มลายู จนถึงสมัยรัชกาลที่ 5 ได้มีการเปลี่ยนมาเรียกสมาคมลับจีนว่า “ฮังยี่” ซึ่งมาจากคำว่า “หงจื่อ” (洪字) แปลว่า ตัวอักษรหง (อุมา สันธเศรษฐ, 2561: 237) “หง” (洪) ดังกล่าวก็คือ “หงเหมิน” (洪门) อีกนามเรียกหนึ่งของสมาคม “เทียนตี้ฮู่ยี่” การใช้คำนับลำดับญาติ “พี่ชาย” เรียกผู้เป็นหัวหน้าใหญ่ ทั้งที่ไม่ได้มีความสัมพันธ์ทางสายเลือดกัน แสดงให้เห็นถึงการเคารพในลำดับอาวุโสซึ่งเป็นคุณธรรมหลักของค่านิยมสัมพันธระหว่างพี่น้องได้อย่างชัดเจน

ภายในกลุ่มมกสีสมาคมลับมีการสร้างกฎข้อบังคับและสัญลักษณ์เฉพาะที่ได้รับอิทธิพลมาจากสมาคมลับ “เทียนตี้ฮู่ยี่” ในจีนเพื่อใช้ปฏิบัติ สื่อสาร และทำความเข้าใจกันเฉพาะสมาชิกในกลุ่ม ทำให้คนที่อยู่นอกกลุ่มไม่สามารถรู้เห็นความเป็นไปภายในมกสีได้ หนึ่งในประเพณีที่สื่อให้เห็นถึงระบบพี่น้องร่วมสาบานของมกสีได้อย่างดี ได้แก่ ธรรมเนียมการดื่มเลือด

สาบานร่วมกัน (歃血为盟) ในพิธีการรับสมาชิกใหม่เข้ากลุ่มกงสี ในกงสีหลานฟิงจะมีการจัดพิธีรับสมาชิกเข้ากงสีในวันที่ 13 เดือน 8 ของทุกปีซึ่งเป็นเทศกาลเจ้ากวนอู เทพเจ้าที่เป็นที่นับถือของคนในกงสี ในบันทึกกล่าวไว้ว่า ผู้เป็น “ซินเค่อ” (新客) จะต้องดื่มเลือดร่วมสาบานเป็นพี่น้องกับคนอื่น ๆ ในกงสี พร้อมตอบคำถามเพื่อเป็นการยืนยันถึงความเชื่อใจในพี่น้องร่วมกงสี (Tian Rukang 田汝康, 1987: 68) จึงเชื่อกันว่า กงสีหลานฟิงมีความเกี่ยวข้องกับสมาคมลับ เช่นเดียวกับบันทึกในเอกสารราชการของไทยที่มีการอ้างอิงพิธีเข้าอั้งยี่ ในขั้นตอนพิธีกรรม ทุกคนที่เข้าร่วมพิธีต้องดื่มเหล้าผสมเลือดไก่ พร้อมสาบานว่าจะซื่อสัตย์ต่อกัน หากไม่ซื่อสัตย์กันหรือเอาความลับไปเผยแพร่จะต้องโดนตัดคอเหมือนไก่ (ศุภรัตน์ เลิศพาณิชย์กุล, 2524: 64) นอกจากนี้ยังมีปรากฏการณ์นับถือเทพเจ้ากวนอูภายในกลุ่มกงสีสมาคมลับอีกด้วย เทพกวนอู หรือเทพกวนอู๊ว (关羽) เป็นหนึ่งในตัวละครจากนวนิยายเรื่องสามก๊กและเป็นบุคคลสำคัญทางประวัติศาสตร์ที่ภายหลังได้ถูกนับถือเป็นเทพเจ้าแห่งความซื่อสัตย์และมีคุณธรรม (忠义) อย่างกรณีกงสีอั้งยี่ซึ่งก่อตั้งในปี ค.ศ. 1856 มีการสร้างศาล “จื่อกงถ้ง” (致公堂) เพื่อสักการะเทพเจ้ากวนอูอยู่ภายในกงสีด้วย (Li Yanyi 李彦佚, 2024: 50) ธรรมเนียมเหล่านี้ยังสะท้อนให้เห็นถึงคุณธรรมระหว่างเพื่อนกับเพื่อนตามหลักความสัมพันธ์ทั้งห้า (五伦) ซึ่งไม่มีข้อแบ่งแยกทางสายเลือด ชชาติกำเนิด และสถานภาพทางสังคม เช่นเดียวกับระบบพี่น้องร่วมสาบาน คุณธรรมที่ผู้เป็นเพื่อนต้องปฏิบัติต่อกัน คือ ความมีสัจจะ ดังคุณลักษณะของมิตรที่ดี (有益的朋友) ตามทัศนคติของขงจื้อ ได้แก่ คนซื่อสัตย์ (正直的人) และคนมีสัจจะ (信实的人) (Zhang Runze 张润泽, 1998: 60) พิธีการดื่มเลือดสาบาน การเปล่งวาจาสาบาน รวมถึงการนับถือเทพเจ้าแห่งความซื่อสัตย์อย่างเทพกวนอู จึงไม่เพียงสะท้อนให้เห็นถึงคู่ความสัมพันธ์พี่น้อง แต่ยังซ้อนทับกับคู่ความสัมพันธ์ระหว่างเพื่อนกับเพื่อนอีกด้วย

3. กงสีตระกูล: ภายใต้ความสัมพันธ์ระหว่างบิดา-บุตรชาย

สังคมจีนมีรูปแบบสังคมแบบปิตาธิปไตยมาตั้งแต่อดีตกาล ภายใต้ระบอบศักดินาในวงศ์ตระกูล ผู้เป็นบิดาคือผู้มีอำนาจสูงสุดในครอบครัว ผู้เป็นบุตรชาย คือ ทายาทผู้สืบทอดทรัพย์สินมรดกของครอบครัว ขงจื้อจึงให้ความสำคัญกับคู่ความสัมพันธ์ระหว่างบิดาและบุตรเป็นอย่างมาก การสืบทอดวงศ์ตระกูลให้ดำรงอยู่ต่อไปในอนาคตขึ้นอยู่กับบิดาและบุตรชาย คู่ความสัมพันธ์ระหว่างบิดากับบุตรชายยังเป็นรากฐานของการเกิดคู่ความสัมพันธ์ระหว่างผู้ปกครองกับผู้ใต้ปกครอง และคู่ความสัมพันธ์ระหว่างเพื่อน หากบิดาและบุตรปฏิบัติต่อกันด้วยคุณธรรมและมีมนุษยธรรม ครอบครัวก็จะอยู่ด้วยกันอย่างผาสุก และหากทุกครอบครัวในประเทศอยู่อย่างผาสุกย่อมส่งผลให้สังคมสงบสุขตามมา กงสีตระกูลของชาวจีนโพ้นทะเลเป็นกลุ่มแบบปิตาธิปไตยชัดเจน เมื่อครั้งยังอยู่บนมาตุภูมิ ชาวจีนในชนบทมีค่านิยมอยู่ร่วมกันเป็นครอบครัวใหญ่อยู่แล้วเมื่ออพยพมาตั้งถิ่นฐานในโพ้นทะเลกันเป็นกลุ่มก้อนจึงนำระบบครอบครัวมาเป็นเงื่อนไขพื้นฐานในการอยู่ร่วมกัน โดยมีโครงสร้างการปกครองภายในกลุ่มเป็นลำดับขั้นเช่นเดียวกับกงสีเหมืองทองคำบนเกาะบอร์เนียวและกงสีสมาคมลับ

โครงสร้างการปกครองภายในกงสีตระกูลประกอบด้วยสมาชิก 2 กลุ่ม ได้แก่ กลุ่มระดับบริหาร และกลุ่มระดับทั่วไป กลุ่มระดับบริหาร หมายถึง สมาชิกของตระกูลที่ทำหน้าที่ปกครองสูงสุด ประกอบด้วย หัวหน้าตระกูล หรือ “จูจ้ง” (族长) เป็นผู้นำสูงสุด รองหัวหน้าตระกูล หรือ “ฟู่จูจ้ง” (副族长) เป็นหัวหน้ารอง นอกจากนี้ยังมีตำแหน่งอื่น ๆ ตามรูปแบบขององค์กร เช่น เลขานุการ เหน่ยญิก บัญชี เป็นต้น จำนวนของตำแหน่งระดับบริหารขึ้นอยู่กับขนาดของตระกูลนั้น ๆ ส่วนสมาชิกระดับทั่วไปของกงสีตระกูล ในช่วงเริ่มก่อตั้งกลุ่มมักจะเริ่มต้นจากจำนวนหลักร้อย ในระดับครอบครัว บิดาเป็นผู้มีสิทธิและอำนาจสูงสุดของครอบครัวโดยชอบธรรม แต่เมื่อหลายครอบครัวมาอยู่รวมเป็นตระกูลเดียวกันจึงต้องมีเงื่อนไขอื่น ๆ ประกอบรวม หนึ่งในนวัตกรรมสำคัญที่ถูกนำมาใช้ ได้แก่ ระบบแบ่งสายเครือญาติในตระกูล หรือระบบ “ฝ่ง” (房制度) ตามรูปแบบระบอบศักดินาในวงศ์ตระกูลของชาวจีน หากแปลโดยง่าย “ฝ่ง” (房) ก็คือครอบครัวย่อยของตระกูล ผู้เป็นบุตรชาย

จะเป็นตัวกำหนดจำนวน “ฝั่ง” ดังนั้น ตระกูลของชาวจีนประกอบด้วย “ฝั่ง” จะขึ้นอยู่กับจำนวนบุตรชายของตระกูล ระบบ “ฝั่ง” ถูกนำมาใช้ในการแบ่งกลุ่มเครือญาติและการแบ่งมรดกทรัพย์สินของตระกูล รวมถึงใช้ในการกระจายอำนาจในการปกครองภายในตระกูล นอกจากนี้ ในแต่ละ “ฝั่ง” จะมีการกำหนดรหัสชื่อไว้ด้วย ดังเช่น กรณีของกงสีตระกูล Khoo ซึ่งเป็นตระกูลที่มาจากหมู่บ้านซันตู (三都) อำเภอเฉิงไห่ของฝูเจี้ยน (福建澄海) ตระกูล Khoo ประกอบด้วย 9 ฝั่ง ได้แก่ ไห่ฝั่ง (海房) อู๋ฝั่ง (梧房) จิงฝั่ง (井房) ไฉฝั่ง (宅房) เฉินฝั่ง (岑房) เกียนฝั่ง (田房) ชงฝั่ง (松房) เหมินฝั่ง (門房) และอู๋ฝั่ง (岫房) โดยใน 9 ฝั่งนี้ สายตระกูลย่อยจากไห่ฝั่ง (海房) และอู๋ฝั่ง (梧房) มีอำนาจสูงสุดในตระกูล จากข้อมูลของ Yen Ching-Hwang (1981: 75) พบว่า ในช่วงปี ค.ศ. 1891-1965 ตระกูล Khoo มีหัวหน้าสูงสุดของกงสีจำนวน 64 คน ผู้นำจำนวน 28 คน มาจากสายตระกูลกลุ่มไห่ฝั่ง (海房) และอู๋ฝั่ง (梧房) ส่วนผู้นำอีกจำนวน 36 คน มาจาก 7 ฝั่งที่เหลือรวมกัน แสดงให้เห็นว่า กงสีตระกูลยังคงสืบต่อธรรมเนียมการลำดับเครือญาติตามรูปแบบดั้งเดิมของจีน ซึ่งเป็นระบบที่สะท้อนให้เห็นถึงบทบาทและสถานภาพของผู้เป็นบุตรชายของตระกูล อำนาจที่ได้รับดังกล่าวถ่ายทอดมาจากผู้เป็นบิดานั้นเอง

นอกเหนือจากสถานภาพอันมาจากลำดับสายตระกูลแล้ว ตำแหน่งของหัวหน้าตระกูลยังพิจารณาจากความอาวุโสและฐานะทางสังคมประกอบด้วย ในบริบทด้านวัยวุฒินั้นถือเป็นพื้นฐานสำคัญของระบบเครือญาติของจีนมาช้านาน ชาวจีนมีค่านิยมให้ความสำคัญลำดับอาวุโส ซึ่งถือเป็นข้อปฏิบัติสำคัญสำหรับความสัมพันธ์ระหว่างบิดากับบุตรและความสัมพันธ์ระหว่างพี่กับน้อง ผู้ที่มีวัยวุฒิต่ำกว่าอย่างบุตรและน้องต้องให้ความสำคัญกับผู้ที่มีวัยวุฒิสูงกว่า การเคารพลำดับอาวุโสมีอิทธิพลอย่างมากต่อการสืบทอดตำแหน่งหัวหน้าสูงสุดของตระกูล ผู้เป็นบุตรชายอันดับแรกของฝั่งบิดาหัวหน้าตระกูลมีสิทธิ์โดยชอบธรรมในการสืบทอดตำแหน่งหัวหน้าสูงสุดของตระกูล ผู้เป็นบุตรชายอันดับแรกของฝั่งบิดาหัวหน้าตระกูลยังมีชีวิตอยู่ ผู้เป็นบุตรชายจะยังไม่สามารถเข้ามารับตำแหน่งหัวหน้าแทนที่ได้ นอกจากนี้ ฐานะทางสังคมก็มีความสำคัญไม่น้อยไปกว่าวัยวุฒิ เนื่องจากสถานภาพทางสังคมของผู้นำเป็นตัวกำหนดอำนาจและอิทธิพลของตระกูลที่มีต่อสังคมภายนอก กลุ่มกงสีตระกูลใช้เงื่อนไขดังกล่าวมาเป็นข้อกำหนดคุณสมบัติของผู้นำกงสีเช่นกัน โดยให้ความสำคัญไปที่ฐานะทางสังคมมากขึ้น ชาวจีนโพ้นทะเลรวมกลุ่มกงสีเพื่อสะสมทุนเศรษฐกิจและสังคม การมีที่ยืนอยู่ในสังคมนอกมาตุภูมิได้ย่อมต้องมีทุนทางสังคมที่มากพอ พ่อค้าจีนร่ำรวยและมีอิทธิพลในสังคมชาวจีนโพ้นทะเลจึงมักได้รับเลือกจากสมาชิกในตระกูลให้เป็นหัวหน้าตระกูล และหากผู้นำตระกูลมีอิทธิพลทางการเมืองร่วมด้วยจะยิ่งได้รับความยอมรับจากสังคมชาวจีนโพ้นทะเล ผู้นำตระกูลคนสำคัญหลายไม่เพียงทำการค้าขายจนมั่งคั่งร่ำรวย แต่ยังได้รับเลือกให้ดำรงตำแหน่งหัวหน้าในองค์กรอื่น ๆ ของชาวจีน รวมถึงได้รับการแต่งตั้งจากรัฐบาลอาณานิคม ดังกรณีของกงสีตระกูล Lim หัวหน้าตระกูลจะสืบทอดกันจากบิดาสู่บุตรชายเป็นหลัก Lim Cheng Kah (林清甲) เป็นผู้ก่อตั้งและดำรงตำแหน่งหัวหน้ากงสีตระกูล Lim รุ่นแรก จากนั้น Lim Hua Chiam (林花钻) ผู้เป็นบุตรชายเป็นผู้สืบทอดตำแหน่งหัวหน้ากงสีรุ่นที่ 2 และ Lim Seng Hooi (林成辉) บุตรชายของ Lim Hua Chiam สืบทอดตำแหน่งหัวหน้ากงสีรุ่นที่ 3 Lim Hua Chiam และ Lim Seng Hooi ถือเป็นผู้นำจีนที่มีอิทธิพลต่อชุมชนชาวจีนป็นช่วงปลายศตวรรษที่ 19 ถึงต้นศตวรรษที่ 20 ทั้งคู่ไม่เพียงเป็นหัวหน้ากงสีตระกูล Lim แต่ยังดำรงตำแหน่งหัวหน้าองค์กรของชาวจีนในป็นอีกมากมาย เช่น โรงเรียนจีน สมาคมการค้าของชาวจีน เป็นต้น รวมถึงได้รับแต่งตั้งตำแหน่ง J.P. (Justice of Peace) จากรัฐบาลอาณานิคมอังกฤษอีกด้วย (Lim Hua Chiam, n.d.: Online)

คุณธรรมหลักสำหรับความสัมพันธ์ระหว่างบิดาและบุตรตามทัศนคติของขงจื๊อกล่าวว่า “บิดาที่ต้องรับผิดชอบเลี้ยงดูบุตร บุตรต้องปฏิบัติต่อบิดาด้วยความกตัญญู” (父慈子孝) ความกตัญญู หรือ “เซี่ยว” (孝) ที่ว่านี้ ไม่ได้จำกัดอยู่แค่การให้ความเคารพ ปรนนิบัติรับใช้บิดามารดาตามแบบเก่า แต่รวมไปถึงการไม่ขัดต่อเจตนารมณ์ผู้เป็นบิดามารดาและปฏิบัติต่อบิดามารดาด้วยจริยธรรม หรือ “หลี่” (礼) ด้วย ดังที่ได้กล่าวข้างต้นถึงกรณีการสืบทอดตำแหน่งหัวหน้าตระกูลในแต่ละรุ่นของผู้เป็นบุตรชายคนโตของเหล่าตระกูลใหญ่ แสดงให้เห็นว่า สมาชิกที่มีสถานภาพเป็นบุตรชายคนโตของกงสีตระกูลเข้าใจใน

บทบาทและหน้าที่ของคนที่ต้องปฏิบัติต่อบิดาเป็นอย่างดี การรับช่วงต่อการดำรงตำแหน่งของบิดาผู้เป็นหัวหน้าวงศ์ตระกูล จึงแสดงออกถึงความกตัญญูของบุตรที่มีต่อบิดาได้อีกรูปแบบหนึ่ง พร้อมกันนั้น การแสดงออกถึงความกตัญญูต่อบิดามารดา ด้วย “หลี่” (礼) หรือจารีตธรรมเนียม ที่สะท้อนให้เห็นจากกลุ่มวงศ์ตระกูลได้อย่างเป็นรูปธรรม ได้แก่ ธรรมเนียมการบูชาเซ่นไหว้ บรรพบุรุษ พิธีกรรมเหล่านี้ไม่ได้ปฏิบัติต่อบิดามารดาเท่านั้น แต่ยังรวมถึงบรรพชนคนอื่นในรุ่นก่อนที่สืบทอดสายวงศ์ตระกูล ให้ยังคงมีอยู่ ชาวจีนโพ้นทะเลยังคงสืบทอดธรรมเนียมการเซ่นไหว้บรรพชนอย่างเคร่งครัด ซึ่งจะเห็นได้จากสถานที่รวมพล ของสมาชิกในวงศ์ตระกูลที่มักมีรูปแบบสถาปัตยกรรมเป็นศาลเจ้าหรือศาลบรรพชน เพื่อใช้เป็นสถานที่สำหรับบูชาเซ่นไหว้ บรรพบุรุษของตระกูล รวมถึงเทพเจ้าที่เป็นที่นับถือของตระกูลในวันสำคัญต่าง ๆ ตัวอย่างเช่น ศาลบรรพชน Leong San Tong Khoo (龙山堂邱公司) ของวงศ์ตระกูล Khoo สร้างขึ้นเพื่อบูชาเทพเจ้าต้าซือเยี่ย (大使爷) เทพเจ้าผู้คุ้มครอง ตระกูล Khoo และ Khoo Chian Eng (邱迁荣) บรรพบุรุษต้นตระกูล Khoo รวมถึงบรรพบุรุษแต่ละรุ่นของตระกูล ในวัน แรกของเดือน 11 ตามปฏิทินจันทรคติ สมาชิกตระกูลต้องมารวมตัวกันประกอบพิธีบูชาเซ่นไหว้เพื่อรำลึกถึงบรรพบุรุษ ศาล บรรพชน Kew Leong Tong Lim (九龙堂林公司) ของวงศ์ตระกูล Lim ที่นอกจากจะเป็นสถานที่บูชาบรรพบุรุษของ ตระกูลแล้ว ยังมีการบูชาเทพเจ้ามาจู (妈祖) หรือ “เทียนซ่งเซ่งมู่” (天上圣母) ในฐานะเทพเจ้าประจำตระกูลอีกด้วย โดย จะมีการจัดงานวันประสูติเทพเจ้ามาจูในวันที่ 23 ของเดือน 3 ตามปฏิทินจันทรคติของทุกปี เป็นต้น (George Town World Heritage Incorporated, n.d.: Online) กลุ่มวงศ์ตระกูลยังมีการสร้างสุสานประจำตระกูล เมื่อถึงเทศกาลชิงหมิง (清明节) หรือเทศกาลชิงเม้ง สมาชิกทุกคนของตระกูลต้องรวมตัวกันที่สุสานประจำตระกูลเพื่อประกอบพิธีกรรมเซ่นไหว้บรรพบุรุษ ตามธรรมเนียมปฏิบัติ

การให้ความสำคัญสนับสนุนการศึกษาของลูกหลานในตระกูลเป็นอีกสิ่งหนึ่งที่กลุ่มวงศ์ตระกูลให้ความสำคัญเป็นอย่างมาก ซึ่งถือเป็นหนึ่งในคุณธรรมที่บิดาพึงกระทำต่อบุตร ชาวจีนเชื่อว่า ปัญญาชนที่ได้รับการศึกษาที่ดีจะทำให้สอบเข้าทำงาน ราชการได้ อันจะนำไปสู่การยกระดับฐานะทางสังคม ชาวจีนโพ้นทะเลที่สามารถก่อร่างสร้างตัวได้ยังคงปรารถนาให้บุตร หลานได้รับการศึกษาที่ดีเช่นกัน กลุ่มวงศ์ตระกูลใหญ่จึงมักตั้งโรงเรียนขึ้นเพื่อให้ลูกหลานในตระกูลได้ศึกษาเล่าเรียนโดยไม่มี ค่าใช้จ่าย ในปีนี้เริ่มต้นจากวงศ์ตระกูล Khoo ได้ที่ตั้งโรงเรียนภายในบริเวณศาลบรรพชนของตระกูลเมื่อปี ค.ศ. 1907 ต่อมาสมาชิกในตระกูลได้บริจาคเงินเพื่อพัฒนาและขยายโรงเรียนจึงกลายมาโรงเรียนประถมซินเจียง (新江小学) โดยทำ การเรียนการสอนมาจนถึงปัจจุบัน (George Town World Heritage Incorporated, n.d.: Online) หลังจากวงศ์ตระกูล Khoo ก่อตั้งโรงเรียนขึ้น กลุ่มวงศ์ตระกูลอื่น ๆ จึงพากันสร้างโรงเรียนเพื่อการกุศลสำหรับบุตรหลานในตระกูลด้วย รวมถึงมี การส่งเสริมให้ลูกหลานได้สอบเข้ารับราชการในหน่วยงานรัฐในพื้นที่ ตลอดจนสนับสนุนทุนการศึกษาให้แก่บุตรหลานที่สร้าง ชื่อเสียงให้แก่วงศ์ตระกูล ศาลบรรพชน สุสานประจำตระกูล และโรงเรียนจีน จึงถือเป็นสิ่งที่พัฒนาขึ้นพร้อม ๆ กับ การเจริญเติบโตของวงศ์ตระกูล

แม้ว่ายุคปัจจุบันจะไม่มีการใช้ชื่อ “กงสี” เรียกห้อยท้ายกลุ่มสมาคมของชาวจีนโพ้นทะเลอีกแล้ว สิ่งหลงเหลือไว้ อย่างเป็นรูปธรรมมีเพียงบ้านวงศ์ตระกูลของชาวจีนที่ได้กลายเป็นสถานที่ท่องเที่ยวแหล่งมรดกทางวัฒนธรรมที่พบเห็นได้ใน หลายพื้นที่ของมาเลเซีย โดยเฉพาะบ้านกงสีของห้าตระกูลใหญ่แห่งป็นังที่ยังคงได้รับการอนุรักษ์เป็นอย่างดี กลุ่มธุรกิจของ ครอบครัวพ่อค้าจีนโพ้นทะเลเปลี่ยนรูปแบบองค์กรให้เป็นสากลด้วยการจดทะเบียนจัดตั้งบริษัทเพื่อผลประโยชน์ด้านความ น่าเชื่อถือและการเข้าถึงแหล่งทุนเช่นเดียวกับบริษัทการค้าอื่น ๆ อย่างไรก็ดี กลุ่มธุรกิจขนาดใหญ่ของนักธุรกิจเชื้อสายจีน ยังคงเลือกใช้ “กวนซี” มาขับเคลื่อนและบริหารองค์กรธุรกิจ ตัวอย่างเช่น กรณีของธนาคาร OCBC ซึ่งเป็นกลุ่มธุรกิจทาง การเงินที่ใหญ่เป็นอันดับสองของภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ ช่วงภาวะเศรษฐกิจตกต่ำในทศวรรษที่ 1930 ธนาคาร OCBC ได้ควบรวมสามธนาคารในสิงคโปร์-มาเลเซีย (the Ho Hong Bank Ltd., the Oversea-Chinese Bank Ltd., the

Chinese Commercial Bank Ltd.) ที่ก่อตั้งโดยนักธุรกิจชาวจีนโพ้นทะเล เพื่อสร้างความแข็งแกร่งแก่องค์กร ทั้งนี้ผู้ก่อตั้งและผู้ถือหุ้นรายใหญ่ของทั้งสามธนาคารเป็นชาวจีนฮกเกี้ยนจากตระกูล Lim และตระกูล Lee ผู้บริหารระดับสูงของธนาคารก็มีความสัมพันธ์ใกล้ชิดกับผู้นำองค์กรผ่านการสมรสกับเครือญาติในตระกูลผู้ก่อตั้ง (Yen Ching-Hwang, 2013: 135-137)

สภาพการณ์ดังกล่าวปรากฏอยู่ในหลายกลุ่มธุรกิจชั้นนำของเจ้าสัวตระกูลดังของไทยอีกด้วย ผู้บริหารระดับสูงในแต่ละสายธุรกิจย่อยในเครือจึงมักเป็นทายาทหรือเครือญาติในตระกูลเดียวกันกับเจ้าสัวผู้ก่อตั้ง คำนิยม “กวนซี” กับการบริหารธุรกิจของชาวจีนยังคงไม่เสื่อมสลายตามยุคสมัย ซ้ำยังเป็นรากฐานสำคัญของโครงสร้างทางธุรกิจของชาวจีนโพ้นทะเลจนถึงปัจจุบัน แต่ถึงกระนั้นก็มีองค์กรธุรกิจของชาวจีนโพ้นทะเลอีกไม่น้อยที่ลูกหลานรุ่นหลังไม่สามารถทำให้ธุรกิจตระกูลกลับไปรุ่งโรจน์ได้เหมือนยุคบรรพบุรุษผู้บุกเบิกรุ่นแรก ความสามารถในการพาธุรกิจให้อยู่รอดและเติบโตไปได้ของผู้สืบทอดจึงมีความสำคัญไม่น้อยกว่าสายสัมพันธ์ส่วนบุคคล

บทสรุป

ชาวจีนในอดีตอยู่ร่วมกันเป็นครอบครัวใหญ่ ความสัมพันธ์ของสมาชิกภายในครอบครัวจากต่างสถานภาพกันทำให้เกิดเป็นระบบการปกครองภายในครอบครัว ความสัมพันธ์ในครอบครัวถือเป็น “กวนซี” (关系) หรือความสัมพันธ์ทางสังคมขั้นพื้นฐานตามทัศนคติของขงจื้อ ซึ่งมีอิทธิพลต่อความสัมพันธ์ทางสังคมในรูปแบบอื่น ๆ ความเป็นครอบครัวจึงเข้ามามีอิทธิพลต่อสังคมจีนในทุกมิติ หนึ่งในนั้นคือ การรวมกลุ่มองค์กรธุรกิจ ด้วยการรวบรวมสมาชิกในเครือญาติหรือคนรู้จักมาร่วมลงทุนและลงแรงเพื่อขยายต่อยอดธุรกิจให้ใหญ่ขึ้น มีการบริหารจัดการผลิตทุกขั้นตอนโดยสมาชิกในกลุ่ม เมื่อชาวจีนอพยพไปทำมาหากินในโพ้นทะเลก็ยังคงนำวัฒนธรรมการรวมกลุ่มดังกล่าวไปใช้ ดังที่เห็นได้จากกลุ่ม “กงสี” ของชาวจีนโพ้นทะเล ชาวจีนยังคงนำ “กวนซี” มาใช้เป็นเงื่อนไขในการก่อตั้งกลุ่ม และได้กลายเป็นจุดเด่นสำคัญของการรวมกลุ่มทุกรูปแบบของชาวจีนโพ้นทะเล ซึ่งมักจะอยู่บนพื้นฐานความสัมพันธ์ทางเครือญาติ คนรู้จัก บ้านเกิดเดียวกัน และพูดภาษาถิ่นเดียวกัน

เมื่อวิเคราะห์หลักความสัมพันธ์ทางสังคมที่เกิดขึ้นในกลุ่มกงสีตามหลักความสัมพันธ์ทั้งสาม (三大论) ของขงจื้อสามารถแบ่งออกเป็น 3 รูปแบบ รูปแบบที่ 1 กลุ่มกงสีในยุคเริ่มแรกที่มีเป็นกลุ่มการผลิตขนาดใหญ่และเน้นการพึ่งพาตนเอง ดังกรณีกงสีเหมืองแร่ทองคำบนเกาะบอร์เนียวในช่วงศตวรรษที่ 18-19 กงสีเหมืองแร่ดีบุกเป็นกลุ่มขนาดใหญ่ที่แยกตัวทำกิจกรรมอย่างอิสระ แม้สมาชิกในกงสีล้วนเป็นเครือญาติและคนรู้จัก แต่ด้วยกลุ่มกงสีถูกตั้งขึ้นเพื่อแสวงกำไรและผลประโยชน์จากการผลิต จึงต้องมีโครงสร้างองค์กรในระดับบริหารสั่งการไปจนถึงผู้ใต้บังคับบัญชาระดับล่าง เกิดเป็นคู่ความสัมพันธ์ระหว่างผู้ปกครองกับผู้ใต้ปกครอง ภายใต้หลักปฏิบัติที่ว่า “ผู้ปกครองปฏิบัติด้วยหลี ผู้ใต้ปกครองจงรักภักดี” (君礼臣忠) “หลี” หรือจารีตธรรม ที่ผู้ปกครองในกงสีปฏิบัติต่อผู้ใต้ปกครองคือการให้ความช่วยเหลือฝ่ายต่อยกกว่า และตอบแทนด้วยรางวัลแก่ผู้ใต้ปกครองที่ทำประโยชน์แก่กงสี ผู้ใต้ปกครองปฏิบัติต่อด้วยความจงรักภักดีภักดีต่อผู้ปกครองและองค์กร รูปแบบที่ 2 เป็นกลุ่มกงสีที่นำระบบสมาคมลับมาซ้อนทับ กงสีกลุ่มนี้เป็นกลุ่มหน่วยการผลิตเช่นเดียวกับกงสีเหมืองแร่ทองคำบนเกาะบอร์เนียว ภายในกลุ่มประกอบด้วยสมาชิกแรงงานระดับล่างเป็นหลัก จุดเด่นสำคัญ คือ การนำระบบพี่น้องร่วมสาบานตามรูปแบบสมาคมลับในจีนมายึดโยงให้แรงงานมีสายสัมพันธ์เสมือนพี่น้องในครอบครัวเดียวกัน ภายใต้หลักปฏิบัติที่ว่า “พี่รักเมตตาน้อง น้องเคารพพี่” (兄友弟恭) ระบบพี่น้องร่วมสาบานยังซ้อนทับกับรูปแบบคู่ความสัมพันธ์ระหว่างเพื่อน อันมีหลักปฏิบัติที่ว่า “เพื่อนกันต้องมีสัจจะ” (朋友有信) ด้วยทัศนคติอันมาจากแนวคิดหลักความสัมพันธ์ทางสังคม ส่งผลให้สมาชิกในกงสีต้องเคารพลำดับอาวุโส โดยเฉพาะอย่างยิ่งระดับหัวหน้าที่มาทั้งวัยวุฒิและอิทธิพลในกลุ่ม ยิ่งต้องเคารพเชื่อฟังเช่นเดียวกับความสัมพันธ์แบบผู้ปกครอง-ผู้ใต้ปกครอง ด้วยกฎข้อบังคับที่รุนแรงตามแบบสมาคมลับ ทำให้เหล่าแรงงานเกรงกลัวและไม่กล้าหักหลังกงสี รูปแบบที่ 3 เป็นกลุ่มกงสีเกิดขึ้นภายใต้ความสัมพันธ์ทางสายเลือด ได้แก่ กงสี

ตระกูล ซึ่งจะแตกต่างกงสีสองกลุ่มแรกที่สมาชิกไม่ได้เป็นเครือญาติกันทั้งหมด กงสีตระกูลสะท้อนให้เห็นความสัมพันธ์ระหว่างบิดา-บุตร ภายใต้หลักปฏิบัติที่ว่า “บิดาเลี้ยงดูบุตร บุตรกตัญญูต่อบิดา” (父慈子孝) กงสีตระกูลใหญ่มักเป็นกลุ่มชาวจีนระดับนายทุน โดยมีอิทธิพลสวมทับกงสีที่เป็นหน่วยผลิตอีกที วัตถุประสงค์ของตั้งกลุ่มไม่เพียงเพื่อสร้างขยายเครือข่ายทางธุรกิจ แต่ยังเพื่อสืบทอดธรรมเนียมปฏิบัติของตระกูลให้ยังคงอยู่สืบไป

จากการวิเคราะห์รูปแบบของกงสีทั้ง 3 กลุ่มข้างต้น สามารถมองได้ทั้งในแง่บวกและแง่ลบ จากหลายมุมมอง ในแง่บวก เมื่อพิจารณาในฐานะของชาวจีนที่จำเป็นต้องออกมาเสี่ยงภัยนอกมาตุภูมิ ต้องอพยพหนีความยากลำบากจากจีนแบบเลื่อนพื้นหมอนใบออกมานอกประเทศ ผู้ที่อยู่ในสถานะยากลำบากย่อมคาดหวังจะได้รับความช่วยเหลือจากครอบครัวญาติมิตร หรือบุคคลที่ความสัมพันธ์ใกล้ชิดเป็นอันดับแรก โดยเฉพาะกลุ่มแรงงานกึ่งระดับล่างที่อพยพออกนอกประเทศครั้งแรก กลุ่มคนที่ความช่วยเหลือหยิบยื่นปัจจัยขั้นพื้นฐานให้ก็คือกงสี เมื่อชาวจีนมีที่อยู่เป็นหลักแหล่งแล้ว หรือก่อร่างสร้างตัวได้แล้ว ก็ย่อมโยกย้ายบ้านเกิดเมืองนอน ต้องการปฏิบัติตามความเชื่อเชิงศาสนาของตน ดังนั้น การได้อยู่ร่วมคนรู้จักในกลุ่มกงสี ไม่ว่าจะเครือญาติเดียวกัน หรือคนบ้านเดียวกัน พูดภาษาเดียวกัน มีประเพณีและคติความเชื่อเดียวกัน เกิดเป็นความอุ่นใจและมีความสุขกับชีวิตต่างบ้านต่างเมืองมากขึ้น เมื่อพิจารณาในฐานะของผู้ก่อตั้งกงสี หรือบุคคลระดับหัวหน้าของกงสี การต้องอพยพมาทำมาหากินในต่างบ้านต่างเมือง ย่อมต้องเผชิญกับการคุกคามเพื่อแย่งชิงผลประโยชน์จากทั้งคนในพื้นที่และชาวจีนจากต่างกลุ่ม การสร้างกลุ่มให้มีขนาดใหญ่จนแผ่อิทธิพลต่อสังคมภายนอกจะทำให้เกิดอำนาจต่อรองมากขึ้น การรวบรวมสมาชิกเครือญาติ เพื่อนพ้อง คนรู้จัก เป็นกลุ่มกงสีจึงเป็นการรวมกลุ่มที่ง่ายที่สุด อีกทั้งความสัมพันธ์ทางสังคมที่ใกล้ชิดของสมาชิกทำให้ควบคุมได้ง่ายกว่าคนแปลกหน้าที่ไม่รู้จักกัน รวมถึงการขยายเครือข่ายธุรกิจด้วยเครือญาติในตระกูลที่สามารถเชื่อใจได้มากกว่าคนนอกตระกูล

ในขณะเดียวกัน หากมองในแง่ลบจะเห็นได้ว่า กลุ่มกงสีนำทัศนคติเกี่ยวกับหลักความสัมพันธ์ทางสังคมของขงจื้อซึ่งฝังอยู่ในจิตวิญญาณของชนชาติจีนมาเป็นเครื่องมือในการสร้างความแข็งแกร่งทางธุรกิจ ด้วยแต่ละคู่ความสัมพันธ์จะต้องประกอบด้วยฝ่ายสถานภาพสูงกว่าและฝ่ายสถานภาพต่ำกว่า จึงอาจทำให้ฝ่ายสถานภาพต่ำกว่าต้องเป็นผู้เสียเปรียบ ดังกรณีของกงสีที่นำระบบสมาคมลับมาซ่อนทับ โดยมีการสร้างความสัมพันธ์แบบพี่น้องขึ้นมาจากระบบพี่น้องร่วมสาบาน ทำให้แรงงานระดับล่างต้องผูกมัดตัวเองกับกงสี ต้องทำงานภายใต้คำสั่งของหัวหน้าผู้มีสถานะเป็นดัง “พี่ใหญ่” อย่างเคร่งครัด อีกทั้งกฎระเบียบข้อลงโทษรุนแรงตามแบบสมาคมลับอาจทำให้แรงงานต้องโทษถึงชีวิต ความสัมพันธ์แบบพี่น้องที่สร้างเสมือนขึ้นมาอาจไม่ต่างอะไรไปจากความสัมพันธ์ระหว่างนายทุนและแรงงาน มิติในแง่ลบอีกรูปแบบหนึ่ง คือ การที่ค่านิยม “กวนซี” อาจเป็นหนึ่งในต้นกำเนิดของค่านิยม “เส้นสาย” และ “การเล่นพรรคเล่นพวก” ในปัจจุบัน จนกลายเป็นปัญหาการทุจริตคอร์รัปชันที่แทรกซึมในทุกวงการ พร้อมกับการตั้งคำถามต่อสังคมที่ว่า “จริงหรือไม่หากปราศจากซี “เส้นสาย” ก็ยากที่จะเติบโต”

ผู้เขียนมองว่า การตีความอย่างไรรันนั้นย่อมขึ้นอยู่กับบริบทและมุมมองที่แตกต่างกัน ร่องรอยการรวมกลุ่มกงสีของชาวจีนทำให้เห็นทัศนคติการให้ความสำคัญกับ “กวนซี” หรือความสัมพันธ์ทางสังคมของชาวจีน ความสัมพันธ์ทางสังคมนี้เกี่ยวข้องกับคนในสังคมที่ต่างบทบาทต่างสถานภาพ ความแตกต่างที่ว่าเปรียบได้กับ “หยินหยาง” ความแตกต่างกัน ความไม่เท่าเทียมกัน ไม่ใช่หัวใจหลัก สิ่งสำคัญอยู่ที่การทำให้คนในกลุ่มทางสังคมอยู่ร่วมกันได้อย่างสามัคคีกลมเกลียวภายใต้ความแตกต่างตามหลักปรัชญาของขงจื้อ ค่านิยมการให้ความสำคัญกับความสัมพันธ์อาจสะท้อนให้เห็นถึงระบบอุปถัมภ์ แต่ในยุคสมัยใหม่นี้ ที่ท้ายที่สุดแล้ว ความสามารถและผลงานที่ประจักษ์เป็นเครื่องพิสูจน์ได้จริงแท้ที่สุดเหนืออิทธิพลของ “กวนซี” หรือ “เส้นสาย” หากใช้ความสัมพันธ์ส่วนบุคคล

เอกสารอ้างอิง

ภาษาไทย

- พรณี บัวเล็ก. (2549). รายงานการวิจัย เรื่อง ระบบกงสี: กำเนิดและวิถีชีวิตของชนชั้นแรงงานรับจ้างในประเทศไทยในช่วงคริสต์ศตวรรษที่ 18 ถึงคริสต์ศตวรรษที่ 19. สำนักงานกองทุนสนับสนุนวิจัย.
- ศุภรัตน์ เลิศพาณิชย์กุล. (2524). *สมาคมลับอั้งยี่ในประเทศไทย พ.ศ. 2367-2453* [วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต]. จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- สุวรรณ สถาอานันท์. (2556). *กระแสน้ำ: ข้อโต้แย้งเรื่องธรรมชาติ อำนาจ และจารีต*. สยามปริทัศน์.
- สุวรรณ สถาอานันท์. (2562). *หลุนอีว: ขงจื๊อสนทนา*. โอเพ่นโซไซด์.
- อุมา สินธุเศรษฐ. (2561). สมาคมลับอั้งยี่ในประเทศไทย: กรณีอั้งยี่ภาคใต้. *วารสารมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏสุราษฎร์ธานี*, 10(2), 231-257.

ภาษาอังกฤษ

- Chan, Y. K. (2021). The Founding of Singapore and the Chinese Kongsis of West Borneo (ca. 1819-1840). *Journal of Cultural Interaction in East Asia*, 7(1), 99-121.
- Mak, L. F. (1975). The Kongsis And The Triad. *Southeast Asian Journal of Social Science*, 3(2), 47-58.
- Mills, L. A., Turnbull, C. M., Bassett, D. K. (1960). British Malaya 1824-67. *Journal of the Malayan Branch of the Royal Asiatic Society*, 33(3), 1-424.
- My-Island-Penang.com. (n.d.). *Lim Hua Chiam : A powerful Hai San Secret Society headman of Lim Kongsis*. <https://my-island-penang.com/Lim-Hua-Chiam.html>
- My-Island-Penang.com. (n.d.). *Lim Seng Hooi : Mid 19th century Justice of Peace*. <https://my-island-penang.com/Lim-Seng-Hooi.html>
- Wang, T. P. (1977). *The Origins of Chinese Kongsis With Special Reference to West Borneo* [Master's thesis], Australian National University Library. <http://hdl.handle.net/1885/111329>
- Wang, T. P. (1979). THE WORD KONGSI A NOTE by WANG TAI PENG. *Journal of the Malaysian Branch of the Royal Asiatic Society*, 52(1), 102-105.
- Wong, Y. T. (2007). *The Big Five Hokkien Families in Penang, 1830s-1890s*. Loke Kok Kuen Chinese Cultural Legacy Research Trust. <https://ccs.city/en/past-present-and-future-in-research/big-five-hokkien-families-in-penang>
- Wong, Y. T. (2013). Baba Hokkiens, Big Business, and Economic Dominance in Penang and Its Region, 1840s-1900s. *Malaysian Journal of Chinese Studies*, 2(2), 65-76.
- Wong, Y. T. (2015). *Penang Chinese Commerce in the 19th Century: The Rise and Fall of the Big Five*. ISEAS Publishing.
- Yen, C. H. (1981). Early Chinese Clan Organizations in Singapore and Malaya, 1819-1911. *Journal of Southeast Asian Studies*, 12(1), 62-92.
- Yen, C. H. (2013). *Ethic Chinese business in Asia: History, Culture and Business Enterprise*. World Scientific Publishing Co. Pte. Ltd.

ภาษาจีน

- George Town World Heritage Incorporated. (n.d.). 慎宗追远: 乔治市的宗祠家庙. Retrieved November 26, 2024 from <https://gtwhi.com.my/wp-content/uploads/2019/04/A-Guide-to-Selected-Chinese-Clan-Houses-Mandarin.pdf>
- Guo Rui 郭锐. (2020). 《公司词义考》二十年——再思语言游戏、法律移植和政企关系. 财经法学, (4), 121-131.
- Hu Kelin 胡克林. (2007). 孔子泛血缘化理论在五缘文化形成中的作用. 史学月刊, (6), 19-28.
- Huang Jianchun 黄建淳. (2010). 十八世纪西婆罗洲华人公司与闽粤村社特性的关联. 闽南文化新探——第六届海峡两岸闽南文化研讨会论文集. 鹭江出版社. 607-617.
- Ji Guangxu 姬广绪 & Qi Hongxia 祁红霞. (2014). 兰芳公司: 南洋华人独立求存的历史缩影——高延《婆罗洲华人公司制度》读后. 文化学刊, (3), 83-88.
- Jiang Peng 姜朋. (2014). “公司”——词源流小考. 清华大学学报 (哲学社会科学版), (29), 127-139.
- KHOO KONGSI. (n.d.). 龙山堂邱公司的演变. Retrieved November 26, 2024 from <https://www.khookongsi.com.my/history-ch/the-evolution-of-leong-san-tong-khoo-kongsi-ch/>
- Li Yanyi 李彦佚. (2024). 华侨华人社团与会党组织中的关帝信仰——以新马地区为中心. 艺术与民族, (1), 45-53.
- Lin Jianxiu 林建秀. (2017). 郑成功与洪门天地会之创立. 史克考辨, (6), 37.
- Ma Huiyue 马慧玥. (2012). 近代海外华人宗亲组织特征初探——以海峡殖民地为研究对象. Retrieved November 15, 2024 from 中国人民大学清史研究所. http://iqh.ruc.edu.cn/qdzwgxyj/zwxg_yjqy/js/779a23b798b44277854d80a89d107802.htm
- Tan Bi'an 谭彼岸. (1980). 关于上海小刀会“义兴公司”的性质. 历史研究, (3), 189-190.
- Tian Rukang 田汝康. (1987). 中国帆船贸易与对外关系论集. 浙江民族出版社.
- Wang Guoping 王国平. (1993). 秘密会社对近代东南亚华人社会的影响. 东南亚, (1), 43-48.
- Xia Xue 夏雪 & Sun Fang 孙舫. (2014). 近代洪门组织在东南亚安全空间中的生存与发展. 八桂侨刊, (3), 63-69.
- Zhang Runze 张润泽. (1998). 孔子理论思想与人际关系. 邯郸师专学报 (社会科学版), (1), 57-60.
- Zhang Xiaowei 張曉威. (2007). 十九世紀檳城嶼華人方言群社會與幫權政治. 海洋文化學刊, (3), 107-146.
- Zhao Jing 赵晶. (2009). 中国传统“公司”形态研究述略. 亚洲研究, (7), 197-222.
- Zhu Yuyou 朱育友. (1988). 兰芳公司制度乃脱胎于天地会. 东南亚研究, (1), 82-87.
- Zhuang Guotu 庄国土. (2010). 论早期东南亚华人社团行程的主要纽带. 南洋问题研究, (3), 46-52.